

Studiecirkel – häfte 2

Innehåll

Äktenskap	2
Oenighet i äktenskap.....	4
Undantag.....	8
Ungdomars nöjesliv.....	13
Folkliv.....	14
Frieri och bröllop.....	15
Frieri och bröllop 2.....	20
Död och begravning.....	24
Död och begravning 2.....	25
Födelse, dop och barnuppfostran.....	28
Vaggvisor och barnvisor.....	30
Gårdar:	
Apelnäs.....	33
Stora Björboås.....	38
Lilla Björboås.....	40

Äktenskap

Vid vt 1758 anklagade qwinfolk Kari Larsdotter drängen Lars Andersson i Wikan för att han under äktenskaps löfte rått henne med ett piltebarn som hon till världen framfött förliden pingstafton och som ännu lever.

Till bevis att hävdandet skett under äktenskaps löfte uppvisar Kari en psalmbok, en ring, ett sidenmösetyg och en näsduk, som äro givna i fästningsgåvor (friargåvor), varföre hon påstår att äktenskapet måtte fullbordas med laga vigsel.

Svaranden erkände att hava rått Kari med det framfödda piltebarn och det under äktenskaps löfte, som han väl då tänkte fullborda men vid närmare eftersinnande finner sitt tycke förändrat, varför han underkastar sig laga bot för hävdandet.

Utslag: Enligt 3. Cap. 9. Och 10 §§ Giftermålsbalken förklarar T.R. Lars Andersson i Wika, som sin fästekvinna Kari Larsdotter i Biörboås hävdat och med barn rådt, skyldig samma äktenskap med vigsel fullkomna. Därest han den sig undandraget och framhårdar i motvilja, förklaras hon för hans äkta hustru och njute full giftorätt å(i) bo hans på sätt 7§ G.B. stadgar.

Till Björketorps kyrka giva dessa fästehjon 2 daler smt vardera för otidigt sängelag.

Drängen Anders Mårtensson i Barekulla hade till st. 1770 instämt pigan Brita Olofsdotter i Willingsgierde för att hon återgivit de av honom emottagne fästningsgåvor och icke vill låta det emellan dem påbegynte äktenskap vinna fullbordan.

Parterna tillstades och berättar käranden att han begärt svaranden till äkta, som blivit bifallet och har hon vid allhelgonatid tagit av honom gåvor, en liten silverbägare, en ring och tvenne särkespännen däremot han vid juletiden av svar. fått ett silkekläde, halvärmar, armknappar och en silver fotknapp, men sedermera äro kärandens gåvor återställt och vill Brita icke fullfölja äktenskapet, sägandes Anders att han icke haft beblandelse med Brita, ej heller har något vittne varit tillstades vid trolovningen vidare än kärandens fader och svarandens moder samt svåger Assar Bengtsson i Willingsgärde.

Brita anförer att hon aldrig förlovat sig med Anders men tagit gåvor med det förbehåll, att ifall hon framdeles skulle få kärlek för honom, ville hon äktenskap med honom bygga, men som hon finner sig ej hava vänskap för honom eller är i stånd därtill förmå sig, så anhåller hon bliva fri från kärandens påstående i den delen.

T.R. avgjorde att ”emedan inga besynnerliga orsaker äro anmälte, som sedermera emellankommit, utan endast pigans ostadighet vållat ändring i trolovningen, vartill Anders ingen anledning givit, ty prövar H.R. rättvist enligt 4 cap. 5§ G.B., sedan desse trolovade ej varannan hävdat och pigan enständigt påstår skillnad, därtill döma och ålägga Anders upprätta Britas skada med 10 daler, och behålla han fästningsgåvorna.

Om skiljobrevs erhållande hava parterna att anmäla sig vid domkapitlet i Göteborg.

Vid ht 1794 kände Johannes Nilsson på Högen till pigan Kjerstin Månsdotter i Björnhult för att hon brutit äktenskaplöfte.

Kjerstin vidgick att hon med Johannes blivit trolovad, dock under det villkor, att Johannes ännu levande fader Nils Andersson icke skulle uttaga sin andel i boet, men då Kjerstin förnummit, att Johannes vid flere tillfällen varit överlastad, han även visat sig till sinnet hårdint och envist samt hastig och dessutom fadern Nils A:n sin lott i boet

frånskiftat, så kunde Kjerstin ej fullborda äktenskapet med honom, däremot Johannes nekande att han någonsin utfäst att fadern skolat låta sin lott i boet innestå och uppmanade Kjerstin övertyga honom om liderlighet och elakt uppförande.

På rättens fråga berättade Johannes sig vara 24 år och Kjerstin uppgav sin ålder till 28 år.

Vittnet Sven Andersson i Rogården anförde, att vid det tillfälle förliden månad Kjerstin återlämnade gåvorna, yttrade Johannes, att han ej hade gjort något ont och att hon skulle kvarbliva hos honom. Såsom skäl härtill uppgav Kjerstin, att Johannes yttrat, att han i år skulle tåga, men nästa år ämnade han, som hans ord föllo, binda på en annan lie och den skulle vara vass.

Vittnet, som bodde i samma by med Johannes N:n, hade funnit honom vara hårdstint, däröver fadern Nils A:n sig även beklagat. För tre eller fyra år sedan tillät Nils sin son Johannes biträda vittnet att tröska, då vittnet fann honom ingalunda kunna arbeta som en dräng vid hans år, varföre vek vittnet behöll honom endast en dag.

I år såg vittnet honom slå med en lie. Med samma lie försökte även vittnet slå men fann den vara så illa böjd, att han icke kunde nyttja den, utan böjde vittnet densamma så att den passade för vittnet samt gav den sedan till Johannes, som även yttrade lien nu vara bekvämare att nyttja. Vittnet tillfrågade även fader Nils, varföre han ej lärt sin son åtminstone påbinda en lie, då Nils yttrade, att han fåfängt tillbjudit undervisa sonen i denna del eller i andra slöjder.

Kjerstin Gustafsdotter på Högen vittnade, att hon förnummit att Johannes vore hastig till sinnes och hade hon före trolovningen med Kjerstin berättat, att han ej finge bifall, förrän han kunde förete testamente av honom och hans fader till Kjerstin Månsdotter. Detta testamente lät Johannes N:n även författa, men Nils ville detsamma icke underteckna. Uti arbetet och i övrigt hade vittnet ej tyckt Johannes vara lika hurtig och rask med dess jämnåriga.- Sistlidne vinter utlät sig Kjerstin att om Johannes ville återtaga gåvorna, visste hon sig annan råd, varvid hon även yttrat, det andra tillsagt henne, att om hon ej tilltrorde sig, som dess ord föllo, behålla både kjorteln och byxorna, torde hon ej gifta sig med Johannes.

Herr prostén Montin nu närvarande intygade, att då Kjerstin Månsdotter den 9 sisl. augusti återlämnade sina fästningsgåvor till Johannes uti herr prostens och fleres närvaro, hade Johannes medelst hårda ord och oanständigt uppförande gjort sig ovärdig till äktenskap med henne, som däruti bestått, att han yttrat sig icke hava någon annan piga för året och därför yttrat sig att Kjerstin torde bliva kvar.

Rätten beslöt förvisa partena till det vördiga domkapitlet i Göteborg att där erhålla behörigt skiljobrev.

Tilltalade av kommissarien J. Himmelman erkände vid vt. 1808 drängen Eric Pettersson och pigan Kjerstin Ericsdotter i Dalagården att de med varandra haft köttslig beblandelse, som haft den följd att Kjerstin blivit havande och förlidet år på skattefrälsehemmanet Dalagården framfött ett levande flickebarn, förmenande de tilltalade sig så mycket snarare bliva fredade från allt ansvar som beblandelsen skett under ömsesidigt löfte om äktenskap, vilket de ivrigt önska få fullborda, ehuru Kjerstin uti en nu ingiven skrift tillkännagiver, att hon efter mycket övertalande måst lova sin fader Eric Månsson att icke befatta sig med samma äktenskap.

Som bemålte Eric M:n nu var närvarande, lämnades honom tillfälle utlåta sig i ämnet, därvid han förklarade att han av öm omtänka för sin dotters framtida väl avstyrkt hennes

förening med Eric Pettersson, helst denne såsom slösare och gäldskyldig omöjligen synes kunna åstadkomma nödig bärgning för sig, hustru och barn. Men ehuru commissarien H. såväl som nämnden och tillstådes varande allmoge icke godkände ett dylikt omdöme om Eric P:n, under försäkran att han i orten är känd för ett ganska hederligt uppförande samt ansedd skickelig att vid ingående äktenskap kunna bidra till egen och de sinas utkomst, förklarade dock Eric M:n att han alldeles icke samtycker till omtalte äktenskap.

Sedan de tilltalade för varandra yttrat sin böjelse, vilken de ånyo önskade få befastad genom äktenskapets band, överlämnade ämbetskäranden detta ärende till domstolens bedömande.

Utslag: Då Erik Månsson av föregivna, till äventyrs diktade, åtminstone av allmänna rösten motsagda orsaker, icke velat lämna sitt bifall till parernas äktenskap och då H.R. anser ett sådant Eric M:s avslag härröra av någon till sin grund okänd ovilja mot Eric P:n, prövar H.R. med stöd av 3 kap. 10§ och 6 kap. 4§ Giftermålsbalken rättvist döma till äktenskap dessa sistnämnda personer emellan. De tilltalade skola till Björketorps kyrka giva vardera 32 sk. banco likmätigt Missgärningsbalkens 53. Kap. 5§ (för ”otidigt sängelag”).

Vid ht 1808 kände Eric Pettersson i Dalagården till Kjerstin Ericsdotter därstädes i påstående att denna sistnämnda måtte åläggas med vigsel fullborda äktenskap med käranden. Parterna inställde sig personligen, angivandes käranden ett så lydande anförande xx (svårtolkat ord) jämte herr kyrkoherden Mellanders betyg: Att pigan Cherstin Ericsdotter i Dalagården, för vilken i stöd av vällovliga tingsrättens utslag sistlidna vinterting är lyst trenne gånger till äktenskap med hemmansbrukaren på nämnda ställe Eric Pettersson, är även kyrktagen som dess hustru intygas av Bollebygd den 22 sept. 1808. Jonas Mellander. P.L. (post loci).

Kerstin uppgav såsom orsak till sitt vägrande att med Eric ingå äktenskap, det han skall försett sig med otrohet i så måtto, att han från Anders Bengtsson på Norrskogen bortstulit en matpåse, vilket hon vill i bevis leda, om råderum därmed lämnas till nästa ting, vilket beviljades.

En påse med inneliggande matsäck värderades vid denna tid till 16 skillingar eller 1/3 rd., alltså en obetydlighet till tyckandes. Men hade man stulit för 16 skillings värde, var man dock en tjuv, och med en tjuv ville ingen hederlig flicka vid denna tid gifta sig.

Oenighet i äktenskap

Inte alla äktenskap blev lyckliga, men erhålla skilsmässa var inte lätt. Förhör med oeniga makar och strafförelägganden läser man till och ofta om i domboken,

Vid st. 1773 stod förre kronorättaren Anders Arvidsson och hans hustru Assarsdotter, tilltalade av länsman Ternstedt för osämja och elak sammanlevnad i äktenskapet samt för det han icke begår sina salighets medel (går till nattvarden).

Anders förnekar alldeles någon brottslighet.

Hustrun Gunnur Bengtsdotter vittnade, att alltsedan de anklagade blevo gifta tillsammans, har mannen syndigt och gudlöst handterat sin hustru med hugg och slag alla högtidsdagar och söndagar, så att hustrun varit osäker om sitt liv, vartill vittnet varit åsyna, så

att han juldagen körde ut henne och slog henne mot väggen. Annars står ej att uppräknat alla de hårdheter, mannen förövat, ity han slagit henne med av vidjor sammanflätade rep och har hans hårdhet i detta år alltmer och mer tilltagit. Dessutom har Anders ej nyttjat salighetsmedlen och försoningsverket mer än en enda gång på alla år. När han vill slå sin hustru, så lägger han haspen på dörren av fruktan att grannarna skola komma hustrun till hjälp och utkastar åtskilliga skällsord, Faen, Djefwul, horkona och flere dylika vederstyggeliga smådeord.

Hustrun Marta Hansdotter berättade: I flere år har vittnet hört osämja emellan de anklagade och har hustrun städe beklagat sig att mannen kört henne utur huset, så att hon stundom på åtta dagars tid ej fått vara i hus med sin man utan måst taga sin tillflykt till gårdböndernas hus. En gång kom hustrun till vittnet och med tårar beklagade att han slagit henne så illa för munnen, att huden gått lös inuti munnen, då vittnet med sin grannkvinna gick till mannen och hämtade det lilla barnet under det Anders sov. För övrigt har vittnet ofta hört de anklagade träta sins emellan och vid ett tillfälle hörde hustrun gråta, då mannen körde henne från grytan och förmente henne äta.

Pigan Britta Andersdotter har sett Anders slå sin hustru med en eldbrand och någon tid har hon måst ligga ute i grannstugorna, men hustrun har icke satt sig upp emot mannen.-

Anders Arvidsson erkänner nu sitt brott och ångrar detsamma med heligt löfte att hädanefter bättra sitt hittills elaka uppförande och i annat fall skall han icke allenast, om han vidare befinnes på detta sätt sig förbryta, för detta bliva så väl ansedd som för vad han vidare kan sig härutinnan förse, varför anhåller om förskoning denna gång, då han skall visa bättring och sitt leverne ändra.

Utslag: - Ty vill Häradsrätten låta ankomma på försök, huruvida den utlovade bättring finnes uppriktig och för denna gång innehålla med utövningen av 14 kap. 1§ Giftemålsbalken, men skulle emot förmodan den utlovade bättring befinnes skrymtaktig och bedräglig, skall lagens stränghet emot honom beivras, så att dess nu begångne brott skola stå honom till last.

Hustrun förmanas även undfalla sin man och ej reta honom till vrede, så kärt henne vara vill undvika tilltal och näpst.

Hur gick det sedan? Jo, i november 1773 kände länsman Ternstedt till Anders Arvidsson i Gräsryd för oenig sammanlevnad med sin hustru Marta Assarsdotter. Svaranden nekade käromålet till alla delar, varför länsmannen begärde få sina vittnen avhörde. Gunnur Bengtsdotter berättade, att kort efter midsommar hörde vittnet oväsande i svarandens stuga, varpå hon gick ut och såg hustru Marta stå vid stuguväggen, då hon höll ena handen för huvudet och grät, varefter hon begav sig till vittnet och beklagade sig att mannen slagit henne fördärvad i huvudet och att hon ej vågar ligga i hus med honom, varför vittnet av medlidande tillstodde henne bliva hos vittnet över natten. Förleden lördag kom svarandens hustru åter till vittnet och beklagade sig att hennes barn dör av hunger, emedan fadren icke vill låta sig därom vård, varför vittnet bevekt av medlidande gick ned med litet mjölk, som de hällde uti barnet, sedan de först öppnat munnen på detsamma. Då förmärkte vittnet att barnet började litet kvickna vid, varefter hon åter gav barnet mjölk, bröd, smör och ärtor. Sedan började barnet så småningom vederfås och och tackade vittnet för hennes godhet.

Håkan Andersson hade hört Marta berätta, att hennes man är bliven hårdare, sedan han varit vid tingen än tillförene, så att all hans utlovade bättring ej tjänat till annat än förhärdelse. Annars berättar vittnet att hustrun har tvenne nätter legat uti dess hus av frukan för sin man.

Åklagaren påstod, att sedan av tvenne vittnen bevisats, att Anders ej låtit rätta sig utan alltfört med hårdhet handterat sin hustru, att han nu måtte plikta efter lag, och som ingen tillgång till böter finnes, att de måtte förvandlas i kroppsstraff. Och häradsrätten dömde Anders enligt 14 kap. 1§ G.B. till 25 daler smts böter för kiv och osämja i äktenskapet samt fällde honom för tvenne slag till 4 daler för vardera samt för sabbatsbrottet till 10 daler, och som svaranden ej orkar böterna gälda, ty bliva de enligt 5 kap. 1§ R.B. förvandlade i kroppsstraff och den brottslige avstraffas med femton par spö, tre slag av paret.

Vid ht 1786 företrädde prosten högärevörldige herr C.M. Montin och anmälde, det Torkel Andersson i Stora Björboås samt dess hustru Chatarina Mårtensdotter uti församlingen uppväcka mycken förargelse genom att de i kiv och osämja sammanleva, varifrån de icke avstå, ehuru kraftiga föreställningar av prästerskapet blivit gjorda.

Torkel ville ej medgiva, att han ensam är orsaken till det uppstodde kiv och osämja, men han kan icke frågå att han i anseende till hustruns kalla och okärliga bemötande oftast blir ledsen och måste gå ifrån henne, skolandes hon narrat och intalat henne att taga sig till hustru, men han vill icke vidgå att han förslösat egendomen, utan har han åsamkat sig någon skuld genom det han inlöste gården $\frac{1}{4}$ mtl. uti Björboås, den han sedermera måst försälja, sedan hon icke kunde uppfylla sitt löfte att med sin egendom gära honom skuldfri.

Förekallades Måns Bengtsson och Pehr Larsson i Björboås, vilka gingo eden samt på varning utsade, att Torkel, som är omkring 30, och Catharina, som är vid pass 50 år gammal, för 1 $\frac{3}{4}$ år sedan gifte sig med varannan, och innehade han då $\frac{1}{4}$ mtl. i Björboås, samt var hon änka efter en soldat, och hade hon då en gift dotter, till vilken Torkel först friade, men som hon icke ville ha honom till man, så sade Catharina till honom, att han heldre kunde taga henne till hustru, och var han därmed nöjd, helst hon lovade honom att få hjälp till gårdens inlösen och skuldens betalning. De blevo sedermera förlovade, men osämjan började, innan de ännu blevo sammanvigde, vilken sedermera fortfarit.

Länsman O. Lenberg hade till vt. 1791 låtit inkalla Olof Persson vid Stockabäck att lagligen ansvara för att han med hugg och slag överfallit sin hustru Anna Trulsdotter, och hade Olof även låtit instämma sin hustru Anna för att hon olagligen från honom bortflyttat. Anna inställde sig vid målets pårop, men Olof lät anmäla sjukdomsförfall.

Anna berättar att hon varit gift med Olof i trettio år, under vilken tid han henne slagit och illa bemött, och att de i äktenskapet haft fem barn, varav tre äro döda, att hon och dess man tolv år bott på hemmanet Bråtare men efter den tiden ej haft något hemmansbruk och att hon de sista åren varit nödsakad flytta från honom och upphålla sig annorstädes, helst deras missämja ej kunnat biläggas, ehuru prästerskapet tvenne gånger dem varnat.- Uppskov.

Pastorsadjunkten herr L. Dragstedt berättade, att Anna vore svag och klenmodig samt således äventyrligast för henne, därest hon skulle med Olof sammanflytta, eftersom Anna ej därtill godvilligt skulle kunna förmås.

Olof Persson, 54 år gammal, ville ej vidgå att han till oenigheten på något sätt varit vållande utan berättade att Anna flere gånger honom övergivit och för honom fördärvat quittancer och andre angelägne handlingar, varigenom han blivit lidande. Efter hans vilja hade

Anna ej velat rätta sig utan helst vara hos andra, men att hon för henne betalt flere skuldposter.

Anders Andersson i Stockabäck vittnade, att Olofs arga sinne och fylleri vållat missämja parterna emellan. För sex år sedan klagade Anna över Olofs hårda medfaro, varav hon sade sig vara så bedrövad, att hon varit i begrepp att avhända sig livet samt att Anna icke på två år fått nyttja sina salighets medel, efter Olof icke gått i kyrkan.

Uppå prästerskapets åtvarning hade Olof därefter gått till kyrkan, men den 2 jan 1789 hade Anna kommit till vittnet blodig och sagt att Olof henne det tillfogat med anhängan att få bliva där någon stund.

Därefter kom Olof till vittnet överlastad och arg samt vid det han inkommit i stufwan hade Olof slagit med den käpp han i handen haft uti en tavla (ett bord på korta ben), vid vilken vittnets måg Anders Jonsson satt och snickrade, så hårt, att snickareverktygen fallit i golvet. Under svordom hade Olof även slagit i spisen, där Anna satt och henne tillsagt följa sig hem, men husfolket hade föreställt Olof, att han så illa handterat Anna den dagen, att hon skulle kvarbliva där, vartill Olof sagt, att hon skulle få mer för mindre. Olof gick änteligen bort, men Anna blev kvar till den 6 jan 1789, då hon följdes till Björketorps kyrka, där hennes dotter Marta Olofsdotter i Rogården henne mottog. Anna hade tvenne blodviten i ansiktet, tvenne blånader på vänstra armen och tvenne dito på vänstra låret.

Anders Månsson i Wärrad berättade, att Anna tjänt hos honom i fem år, innan hon blev gift, så till hans nöje, att han icke sedermera haft så beskedligt och skickeligt tjänstehjon. Anna blev gift först med avlidne soldaten Anders Hallberg, med vilken hon levde i sämja och förtroende, samt sedan med Olof. För vid pass sexton år sedan bodde Olof och Anna i en stuga i Wärrad, då Olof ofta var av drycker överlastad, och såg vittnet Olof en gång stöta Anna, som då var havande. Vittnet tillade, att Anna vore av ett fogeligt sinnelag, så att den med henne icke kunde leva i sämja och enighet, levde ej heller med någon enigt. Anna hade dessutom varit outröttelig att skaffa föda åt Olof, som därtill sin sida ej mycket bidragit.

Johannes Andersson i Elmås vittnade: För vid pass åtta år sedan bodde Olof och Anna uti en stuga hos vittnet, då nästan ingen dag gick förbi, då Olof icke var otidig emot Anna. En gång kom Anna hem med blånad vid ena ögat, den hon sade att Olof tillfogat henne ute i gårdet. Vittnet kunde ej förstå att Anna varit vållande till missämjan.

Anders Thoresson i Buerås blev en gång buden av Olofs son Carl att gå in till Olof, som givit honom en sup brännvin samt därvid yttrat, att Anna väl nu vore hos honom men att han likväl var oviss, huru länge han finge behålla henne, efter dem emellan varit träta och hon måste varliga bemötas. Olof hade även sagt att han givit henne litet stryk men detta därför, att hon ej velat rätta sig efter honom, dock icke mer än som behövdes. Emellan Anna och Olof växlades då intet ord, utan hon grät samt gick ut.-

Stephan Andersson i Övre Wärrad vittnade, att sommaren 1788 kom Anna sjuk till vittnet, där även Olof sig infann samt bad Anna komma hem till sig, dit hon av vittnet blev skjutsad. Anna omtalte då att Olof tillsagt henne gå ut att skaffa föda.

Utslag: Då Olofs hårda medfart med Anna icke inom tvenne år blivit åtalat, kan Olof icke fällas till böter.- Rätten prövar skäligt tillåta skillnad till säng och säte dessa äkta makar emellan på fyra år, under vilken tid det skall åligga prästerskapet med yttersta flit söka misshälligheten dem emellan att bilägga.

Enär Olof Persson och Anna Trulsdotter äro utfattiga, är något utlåtande icke nödigt, villkendera skall kvarsitta i boet. Till följe varav Olofs påstående mot Anna för att hon gått ifrån honom förfaller.

Undantag

Folkpension och livränta var i det längsta okända begrepp för folket i såväl Björketorp som annorstädes i Sverige. Bondfolk brukade ordna sin åldersförsörjning så, att de sålde sin gård till en son eller måg på vissa villkor. Vad villkoren kunde innebära framgår av följande exempel.

Vid sommaringet 1757 lät bonden Anders Andersson i Hall uppvisa en den 7 december 1748 upprättad testamentorisk författning av dess svärfader Jon Carlsson och svärmöder Anna Larsdotter så lydande:

Emedan vi undertecknade för ålderdoms svaghet samt andra åkomne svårigheter ej nu mera uthärdar att som sig bör, bruka och utgöra alla av vårt innehavde bruk uti övre gården Hall gående onera (skattebördor), allt därför havom vi av gott och välberätt mode härmed velat avstå vårt besuttna bruk och i det stället för gott och giltigt erkänna att drängen Andreas Andersson ifrån Backa, som efter den allvisa gudens försyn och skickelse har ingått med vår dotter Elin ett kristeligt äkta förbund, bliver i vårt ställe för hemmanets brukare insatt, och som vår dotter alltid varit oss ett lydigt barn, alltså utlova vi att hon skall till belöning äga besittningsrätten av vårt havda bruk emot skälig löseskilling till sine bröder, varom med sämja och kärlek dock skall avslutas. Emot denna vår goda vilja förbehålla vi oss att hos dotter och måg hava vår föda till dödedag. På vad sätt som vi bäst kan på allt kristeligt sätt till enighet och god sämjas bibehållande överenskomma ytterligare rekommendera vi dem hos vederbörande till befordran och önska dem båda lycka och Guds ymniga välsignelse. Att detta sålunda är med fri vilja och av kristelig kärlek avslutat betygas med våra namn som skedde i Hall den 7 december 1748. Jon Carlsson, Anna Larsdotter. Till vittne J. Jernskiöld, fourir vid välborne herr översten Ruthensparres regemente.

Utslag: Som Jon Carlsson är med döden avgången, bliver detta testamente enligt 18 kap. i ärvdabalken kungjort dess närmaste bröstarvingar, varom den drager försorg, som det innehaver. Välja de det klandra, göra sådant inom natt (inom natt = dagen efter som beslutet är fattat) och år efter erhållen del härav, emedlertid behåller den, som testamente fått, vad honom därigenom givet är, där han vid nästa ting borgen därför ställer enligt 3§ å nämnda kap. och balk.

Till vintertinget 1759 hade corporalen Eric Liberg instämt sin son Johannes Ericsson i Hällingsjö för att han emot den förre vid tingsrätten ingångne förening honom utkastat samt förnekat giva honom kläder med flere persedlar. Käranden fordrar att han må bliva behållen å hemmanet, som han i flera år bebott och brukat.

Svarande säger sig blivit till åbo antagen på detta frälsehemman Hällingsjö och påstår få njuta det till godo och har han icke utkastat sin fader eller honom förfördelat utan giver honom både föda och kläder enligt den gjorde förening.

Käranden berättar sig fått en vallmars tröja och ett par byxor samt vidgår att hans son ellena hotat att utkast honom.

Svaranden påstår att han må få sin lott i boet avskild och fadren taga sitt samt sig själv föda och från gården avflytta, vartill han anhåller att någon må förordnas, som utreder boet och parterna genom skifte åtskilja, vartill käranden sig begav.

Utslag: Så vida hemmanet Hellinsjö är frälse och svaranden Johannes Eriksson av frälseägaren till åbo är antagen, finner tingsrätten sig därutinnan icke kunna utlåta eller bibehålla käranden vid bruket, som han för flere år tillbaka avträtt. Och emedan parterna icke kunna åsämjas eller åstunda stå fast vid den ingångna förening utan förklara sig nöjde att ägendomen efter Eric Libergs avlidna hustru emellan honom och svaranden delas, fördenskull prövar tingsrätten skäligt förordna kronolänsmannen välaktade Sven Holmsten att uti samtliga arvingars och parternas närvaro företaga utredning och laga skifte dem emellan, som vid nästa ting kommer att ingivas, varefter Eric Liberg har att emottaga sin tillfallande lott och egendom med sig från hemmanet och svaranden avflytta samt sig sedermera själv försörja och uppehålla det bästa han gitter.

Till tinget i maj 1786 hade Börta Bengtsdotter i Sandlid utverkat stämning på sin stjuvson (styvson) Anders Rosendahl för det han skolat kört henne utur stugan, vilken hon, tillika med undantag att åker och äng av hemmanet Sandlid innehaver, varjämte Anders Andersson i Sandlid, som är son av Rosendahl och nu skall innehava hemmanet, återstämt Börta i påstående att han antingen lämnar undantaget eller ock för samma erlägger skatt.

Rosendahl nekar sig hava kört styvmodern ur stugan och Börta genmäler, att hon enligt upprättat kontrakt med Rosendahl skall utan någon skatt bebo ett henne lämnat undantag av Sandlid, vilket kontrakt hon uppvisar och befinnes vara av det innehåll, att hon skall njuta sin försörjning till dödedag å detta fjärdedels hemman samt till underhåll för en ko tvenne stackars vall i Hulan kallad och dessutom tvenne små åkrar Ellåker och Vrååker kallade, vilket allt hon får bruka utan att därför erlägga skatt, men efter dess död kommer samma undantag att tillfalla hemmanet.

Rosendahl kan icke förneka riktigheten av detta kontrakt men förmenar samma till sin kraft upphöra, då han till sonen försålt hemmanet, men lovar likväl å sonens vägnar att s må behålla undantaget då hon därför skattar.

Änkan däremot förmodar att Rosendahl icke med andra villkor kunnat försälja hemmanet än han det själv ägt och begär bliva behållen vid kontraktet, i vars händer hemmanet för övrigt eljest kommer, och tillägger, att som Rosendahl icke vill tillstå, att han henne ur stugan vräkt, så anhåller hon om råderum till nästa ting för att härutinnan inkalla vittnen, varemot Rosendahl icke kunde påminna.

Vid hösttinget 1786 vittnade Assar Hansson i Sandlid: Förleden april månad kom Börta till vittnet, som bor i samma gård och på hennes begäran följde med in i Rosendahls stuga, där Börta alltid bott sedan Rosendahl fick fastigheten. Hon frågade Rosendahl, var han gjort av hennes saker, då han sade, att de ligga i köket. Börta var däröver rätt misslynt och förmodade, att hon, som låtit uppsätta byggningen, borde få bo där och att hennes säng icke bort utkastas, som Rosendahl likväl gjort, och som Rosendahl trodde att, då han skaffat henne en annan stuga att bo uti, hon borde vara nöjd, så uppkom träta och ordväxling dem emellan.

Den stugan, som Rosendahl ville lämna Borta, var mycket förfallen och taket nu infallet. Tilläggande vittnet att han hörde Rosendahl säga till styvmodern, att hon skulle ut av stugan och icke få bo där. Hon flyttade sedermera därifrån till änkan Elin Torstensdotter i Sandlid, där hon nu vistas, dock har hon i år såväl som de förra tillgodo njutit det betingade undantaget i åker och äng.

Uppå förfrågan säger vittnet att Rosendahl för två eller tre år sedan stängt ute Bortas ko, som på gården skulle hava föda och husrum, och måst vittnet den vintern taga kon bland sina kreatur.

Anders Assarsson i Sandlid vittnade i likhet med förra vittnet angående det Rosendahl icke hyst Bortas ko över vintern, och var Anders tillstades, då Borta nästlidne april månad beklagade sig över Rosendahls medfart, idet han uthävit hennes saker, men vittnet följde ej med henne till Rosendahl den gången och har sig i övrigt intet vidare bekant, tilläggande bägge vittnena att Borta ombett sina grannar hjälpa henne att reparera husen på Rosendahls bruksdel, där hon efter kontraktet borde äga husvaro och undantag samt att grannarna häruti efterkommit hennes begäran.

Rosendahl nekar ej att han borttagit Bortas säng och budit henne flytta in i den andra stugan på gården och kan icke frångå, att samma stuga var något bristfällig samt att taket nu infallit.

Utslag: Borta är berättigad att enligt kontrakt utan skatt sitt betingade undantag till godo njuta. Rosendahl och hans son åligger att vid 5 rds vite lämna Borta försvarlig husvaro och förenämnda undatag och bör Rosendahl betala Bortas rättegångskostnader och övriga lidande med 28 sk. specie.

Ur protokollet över vintertinget 1806 hämtas följande uppgift:

Ett så lydande testamente företeddes häradsrätten: Sedan undertecknade dageligen besväras av ålderdoms krämpor och vilka med åren stundeligen mer och mer tilltaga, så tilltro vi oss icke längre kunna med det besked förestå något hemmansbruk, att vi själva och våra kära barn kan draga den nytta som sig bör, fördenskull hava vi med fri vilja och gott förstånd härmedelst velat överlämna vår ägande fastighet 1/16 mantal krono skatte hemmanet Häggesås i Björketorps socken emot en överenskommen köpesumma av 33 rd. 16 sk. banco jämte all befintelig löseegendom till vår kära måg Anders Larsson och dess hustru vår kära dotter Elin Larsdotter, samt barn och arvingar för evärdelig (som för all framtid; som aldrig upphör) ägo med följande villkor:

Förbehålla vi oss att hos desse våre käre barn till dödedag njuta härbärge, försvarlig föda och skötsel samt all den hyllnad, goda och lydiga barn äro sina föräldrar, besynnerligen vid ålderdoms svagheter, skyldige, och då Herren behagar kalla oss hädan våra kroppar med vederbörlig anständighet bliva till grava befordrade.

Vår käre son Anders Larsson skall hava av min eller vår lösa egendom en ox och en ko, två får och en bolster. Vår dotter Karin skall hava en ko och uppbäddad säng, då hon bliver myndig, eller i den omständighet, att hon ej kan tjäna sig föda. Vår dotter Lisbeth lika med förenämnda Karin, Äldsta dottern Brita har redan bekommit sin lott.-

Högsjöhult den 8 sept. 1806. Lars Månsson. Anna **Börjesdotter**.

Kommenterad [HN1]: Tabula rasa **Tabula rasa**, (latin, "tom tavla"), är en [humanfilosofisk teori](#) som hävdar att människan föds utan förutbestämda egenskaper, och att alla hennes egenskaper är förvärvade under livets gång. Enligt tabula rasa föds barnet som ett *oskrivet blad*, som skrivs under barnets uppväxt. Taberas = [kalas](#) där gästerna äter all framdukad mat; kalas där man gör [rent bord](#)

Tavla bord

Med förestående villkor förklara vi oss till alla delar nöjda och förbinda oss att årligen så länge Gud förunnar våra kära föräldrar livstiden, skola vi utan minsta knorr eller motsäjelse lämna dem kontante penningar till deras behov, så att de på intet sätt skola få anledning på oss klaga, som försäkras.

Högsjöhult ut supra (som ovan). Anders Larsson. Elin Larsdotter. Till vittne Swen Enelund- Sven Toresson på Högsjöhult.

Eric Persson i Backa instämde till ht. 1811 Börje Larsson därstädes med påstående att lämna käranden och hans hustru det undantag av $\frac{1}{4}$ dels mantal kr. sk. hmt Backa Västergården, vartill han vid köpet därom sig utfäst.

Efter en stunds samtal inför rätta träffade parterna den förening, att emot det käranden och hans hustru avstår från sitt påstående, skola de i sin livstid av hemmanet undfå undantag bestående av åker till tre skäppeland och tillräckeligt foder till en kofödsel jämte nödigt husrum i man och ladugård. Undantaget skall höst och vår harvas och krok köras av svaranden, som för övrigt lämnar käranden och hans hustru rättighet att uppodla åker och äng på hemmanets ägor och att sådant även i deras livstid utan avgift gagna.-

Änkan Anna Nilsdotter i Gräsryd hade till samma ting instämt sin styvson Anders Larsson därstädes med påstående att enligt sin avlidne man Lars Svenssons utfärdade köpebrev på $\frac{1}{16}$ dels mantal Gräsryd Västergården erhålla sin försörjning på hmt, varjämte öppen talan i målet samt ersättning för rättegångskostnaden förbehållits.

Svaranden ingav sin avlidne fader Lars Svenssons den 16.10.1805 erhållna köpebrev på $\frac{1}{6}$ dels mantal Gräsryd Västergården och $\frac{1}{6}$ del i hela frälsehemmanet Hällingsjö, varav inhämtas att svaranden erhållit dessa hemmansdelar mot förbehåll att lämna understöd till Anna Nilsdotters försörjning, därest hon icke skulle träda i nytt gifte, varjämte svaranden tillkännager att han aldrig nekat Anna Nilsdotter att vara i sitt hus och av honom erhålla sitt uppehälle.

Käranden anmälte att hon väl hittills fått sin bärgning hos svaranden och dess hustru, men att sådant skett under eder och svordomar samt beständiga trätor och under tvång att förrätta dess arbete, och som hennes avlidne mans förordnande icke innehåller, att hon skall vara förbunden förrätta deras arbete och äta vid svarandens bord, så påstår Anna Nd att antingen genom spannemål eller undantag av hemmanet få sin försörjning till dess död.

Svaranden bestridde däremot att på annat sätt förnöja sin stjufter än att hon äter vid hans bord och bor i hans hus, men Anna Nd. yrkade vad hon anfört samt förklarade att hon hellre vill tigga sitt bröd än under hot och förbannelse undfå det i svarandernas hus.-

I utslaget läses: Då hat och bitterhet uppkommit emellan parterna, varigenom allmän och enskild förargelse förorsakas, finner domstolen rättvist ålägga svaranden att till sin stjufter avlämna så stort undantag av dess inköpta $\frac{1}{6}$ dels mtl Gräsryd Västergård, att hon därmed på sin ålderdom kan bli belåten, viljandes H.R i händelse parterna härom icke skulle i godo kunna samsas efter skedd instämning pröva, huru stort undantag som käranden bör tilldelas.

Vid vt 1813 företeddes H.R. en avhandling så lydande: Som jag undertecknad den 4 febr. 1812 haver tillhandlat mig $\frac{1}{12}$ mantal uti kr.sk. hmt Gräsryd utav drängen Anders Andersson därstädes, så skall bemälte Anders Andersson uti hela dess övriga livstid åtnjuta nedanskrivne förmoner:

1. Enligt köpebrevets innehåll skall han i dess övriga livstid hava kläder och föda i mitt hus samt då han har hälsan arbeta, när han vill. Han skall på intet sätt vara tvungen eller utöver sin förmåga betungas med arbete.
2. Om han intet kan var hulpen med kosthållningen, så skall han hava stat efter lag och tobac så mycken han behöver.
3. Skall han äga rättighet att sätta en tunna potatoes på den gamla och uppbrukade jorden med god gödsel samt ½ tunna do i ny jord med god gödsel, allt om året räknat.
4. Om han vill gå bort till någon annan att arbeta för dagspenning, så skall han därtill äga frihet vad tid på året det vara må, andstiderna (bärgnings- l. såningstid, tid, då mycket o. brådiskande arbete är för handen) undantagna, som äro vår, slott- och skördetid, då han måste vara hemma hos mig, men sedan jag fullbordat dess andstiderna, skall han som sagt äga frihet att gå bort till andra och arbeta.
5. Skall Anders A:n få av mig tre tolfte bräder, vilka han skall få köra till Göteborg med mina dragare att därstädes försälja om året.

Förstående villkor och förbindelser skall jag oryggeligen hålla, och om Herren skulle kalla mig ur lifstiden före min hustru, så skall Anders A:n utav henne eller andra min rätts innehavare åtnjuta ovanstående förmoner, försäkrar Gräsryd den 12 jan. 1813. Anders Larsson, själv hållit i pennan. Till vittne C. Petersson, Lars Ericsson i Gräsryd.

Under åtskilliga byars och gårdars behandling återfinnas i del II av detta arbete ännu ett antal undantagskontrakt. Här skall nu anföras endast ett avslutande exempel från slutet av 1850-talet:

Ett köpebrev av bl.a. följande innehåll ingavs: Vi undertecknade ha försålt vårt ¼ mtl frälse Backa till vår käre son Anders Olofsson och dennes tilltänkta hustru Anna Andersdotter för en oss emellan överenskommen till fullo betald köpesumma 1500 rd riksmünt och villkor:

Skulle vi emot förmodan ej finna oss väl att vara i köparens bröd, så skola vi såsom ärlig stat hava 2 tunnor råg, 2 dito korn, 6 tunnor petäter, ½ do malt, ¼ do salt, 2 lispund fläsk, 2 do torrt kött, 2 do torr ost, 2 lispund smör, en våla (10 st) långfisk (minst 75 cm långa för att få räknas in i en våla), ett lispund kaffe och socker, ett lispund lin, ½ dito ull, allt av god beskaffenhet, vilka varor lämnas varje år, samt 2 kannor söt mjölk i wickan.

Förbehålla vi oss till husrum nattstugan samt andel i köket och bakugnen och framkörd sönderhuggen nödig vedbrand.

Vår dotter Carolina skall såvida hon det åstundar äga rättighet att förbliva på hemmanet och åtnjuta försörjning med kläder, föda och skötsel till sin dödedag och därefter till graven beledsagas. I annat fall eller om hon önskar flytta ur huset, skall köparne eller deras rätts innehavare till henne betala 200 rd riskmynt.

Backa den 26 april 1858. Olof Persson. Brita Maria Olofsdotter.-

Olof Persson var född 1799 och således nu 59 år gammal, och hans hustru en smula äldre, född 1798. De ansåg sig således vid omkring 60 års ålder mogna att dra sig tillbaka som undantagsfolk. Dottern Carolina var född 1841. Hennes storebror, den nye åbon Anders Olofsson, var född 1822 och hans blivande hustru Anna 1833.

Ungdomars Nöjesliv

Även förr i tiden hade ungdomen ett behov att roa sig, men de äldre var rätt oförstående härtill och försökte på många sätt att hindra att sådant skedde ofta eller för länge. Mest är det vid sockenstämmorna, det klagas över och beslutas emot de s.k. lekestugorna, men även vid tingen ventileras försyndelser mot stadgar om lek och dans. Vi finner t.ex. i domboken för tingen i Fläskjum 1798 följande skildring:

Vice hejderidaren Himmelman, vilken nu förrättar länsmanstjänsten i detta härad, hade instämt drängarna Erik Bengtsson, Bengt Bengtsson och Olof Olofsson i Kjerra, Bengt Eriksson i Backa samt Anders Svensson i Stora Hulta, Sätla socken, att ansvara för det de den 21 sistlidne januari hos kaptenen välborne herr H.K. von Dithmer på Hällingsjö på varjehanda sätt våld och nidingsgärningar förövat, och inställde sig vid upprop dessa parter personligen jämte herr kaptenen, vilken om förloppet avgav den berättelse, att han de 21 sistlidne januari lovat sitt tjänstefolk på Hällingsjö med flere om aftonen roa sig och anställa dans, det de även gjorde, men efter en stunds förlopp och något senare på kvällen inkom pigan med berättelse till herr kaptenen att köket var fullt med främmat folk. Av sådan anledning förfogade herr kaptenen sig dit och frågade dessa personer eller de nu instämde, vad de vilja och vilken de sökte, och då de härupå tillkännagåvo att de åstundade dansa och roa sig, förklarade herr kaptenen att endast hans folk fått tillåtelse att sinsemellan anställa dans, varifrån alla främmande voro uteslutne och ingen allmän lekestuga för handen utan bad han dem gå sin väg, ehuru de flere gånger erbjödo betalning för att få deltaga i nöjet.

Herr kaptenen följde dem sedermera till förstugudörren, där de genast började bryta och skuffa upp dörren. Den blev likväl igenstängd, men följden var att svaranderna genast företogo sig att bulta och slå i väggar och på fönster. Oroad härav gick herr kaptenen ut och tillsade dem i vittnens närvaro att låta bli dessa upptåg, helst han i vidrigt fall såg sig nödsakad styra våld med våld.

Bullre upphörde herefter, dock hava svaranderna under tiden fördärvat och sönderslagit en ny skrinnda samt en släde, ävensom stalldörren dagen efter fants inkastad i stallet och en del av planket omkring gården nedrivit:

Svaranderna förnekade i allo vad ovan intagne angivelse innehåller. Vittnena sockenskomakaren Anders Jonsson i Erikshult, soldaterna Holling och Hell samt avskedade lantvärnsskarlen Sven Langlett berättade om skadegörelsen så som kaptenen nyss gjort.

Målet förekom åter vid st. 1798. Vittnet Håkan Jonsson på Brännesten berättade, att han jämte flere personer var av herr kaptenen bjuden att roga sig samma afton oväsendet hände och då han blev varse, att svaranderna voro ditkomne och stodo utanför fönstret, gick han ut för att tala med dem. Svaranderna tillfrågade då vittnet, om de fingo komma in, därtill vittnet

nekade. Men efter en stunds förlopp gick herr kaptenen själv ut och bad dem gå sin väg. Inga andra objudna främmande än svaranderna voro synliga vid Hällingsjö hela aftonen.

Olof Nilsson i Gundlered vittnade, att svaranderna om aftonen vid pass klockan 9 eller 10 inkommo till vittnet och berättade, att de varit på Hällingsjö i tanka att få roga sig, vartill herr kapten Dittmer icke ville samtycka.

Pigan Ingjerd Andersdotter, som på den tiden tjänste hos herr kapten Dittmer, vittnade att hon såg svaranderna komma till Hällingsjö frågandes genast vid ankomsten, om de ej för sina penningar kunde få deltaga i det nöje, herr kaptenen för eget folk och andra grannar låtit anställa, och då herr kaptenen nekade, yttrade de samfällt att herr kaptenen skulle få gott av det. De gingo sin väg, men efter en stund hördes svaranderna bulta på fönstret samt slå i väggar och luckor, varför hon gick ut och bad dem hålla sig i styr samt att de borde veta att folk bodde i denna gården, men härpå fick vittnet ej annat svar än att de allesammans yttrade sig skita i herr kaptenen. Intagandes vittnet i övrigt på tillfrågan, att skrandan var oskadad och hel några timmar förut, när herr kaptenen hemkom från kyrkan samt att han varken förut eller senare såg några andra objudna främmande än svaranderna.

De anklagade nekade och ålades därför att vid nästa ting med ed sig fria. Då framstodo fyra av de anklagade och med tu finger å bok avlade den föreskrivne eden, men Erik Bengtsson åter, som icke kunde gå eden, yrkade förskoning i möjligaste måtto. Smeden Lindström på Mörtsjöos hade nu reparerat skrandan för 40 skilling.

Folkliv

Att midsommar firades redan för mer än 200 år sedan får man veta av domboken för ht. 1754, vari å sid. 900 läses:

Kronolänsman Lars Holmsten emot Jon Karlsson i Björketorp Stommen och Anders Bengtsson därstädes för det de eftermiddagen sistlidne midsommarsdag varit druckne samt emot den förre för det han då tillika med slagsmål överfallit den senare.

Vid uppropet inställde sig parterna, då svarandena frivilligt vidgingo, det de på ovanstående dag varit druckne, ävensom att Jon Karlsson tillstod, det han då i bråd skillnad tillfogat Anders Bengtsson fyra blånader, varföre T.R. prövar skäligen sakfälla den förre till 10 daler för sabbatsbrottet och 5 daler för dryckenskapen samt för 4 st. blånader á 2 daler för vardera 8 dal. smt, tillsammans 23 daler, och den senare jämväl till 10 dal. för sabbatsbrottet samt 5 dal. för dryckenskapen, tillsammans 15 dal. smt. Men som ingendera av dem mäktar böterna fullt gälda, alltså komma de därför att avstraffas den förre med 8 och den senare med 5 par spö, tre slag av vardera paret. Däremot finner man i domboken intet belägg för födelsedagsfirande. Tvärtom gör följande notis ur 1768 års dombok, sid 472, det troligt, att firandet av födelsedag rent av var omöjligt som följd av okunnighet om familjemedlemmarnas rätta ålder. Alltså: Å ämbetets vägnar tilltalade mantalscommissarien P.J. Ekman Lars Börjesson i Hindås och Lars Assarsson i Gräsryd för undandöljande i mantal, den förre av sin piga Börta och den senare av drängen Johan för förlidet år.

Lars Assarsson androg, det han icke vetat att drängen fyllt sina 15 år, emedan Lars på efterfrågan av gossens moder, soldaten Grönbergs änka, vilken han även därom instämt, icke kunnat få underrättelse om gossens ålder.

Grönbergs änka anförde, det hon icke kunnat draga sig till minnes när gossen var född och därför icke kunnat därom giva besked.

Lars Björjesson nekade det han undandöjljt något mantal och uppviste bevis av kyrkoboken, att pigan Börta är född den 27 nov. 1751 och således i de dagarna först fyllt sina 15 år, när mantalsskrivningen den 8 de. 1766 hölts.

Dom: Lars Assarsson hade bort av kyrkoboken skaffa sig besked om drängens födelsedag. Båda svarandena dömas i följe av Höglovliga Kungl. Commerciecollegie brev av år 1734 till 10 dalers böter, angivarens ensak.

Frieri och bröllop

Berättat av Karl Persson, född 1864 i Björketorp.

”Laxmörten leker” – de gick till andras lador och låg i höet jämte flickorna. Det blev la tillagat många barn då: många blev gifta genom det att laxmörten lekte. Det var nattspelare, som var ute och gick. De som låg där hade krupit långt ner i höet, så det var att krypa, känna och lea och lya /lyssna/ på alla vis.

Jag låg i höet till in i oktober, när jag tjänte, Ofta fick jag lägga mig med våta kläder på mej, jag hade inga andra. Det var på så vis jag fick min reumatism. Han gav henne en psalmbok, när de förlovade sej, och en ring. Många gav sin fästmö en stor, äkta schal, dubbel med många färger i. Var dyr, tio-femton kronor. Den använde hon vid högtidliga tillfällen, pingst och midsommar. Alla fruntimmer hade en schal, en större eller mindre, när de gick till kyrkan förr, en axelschal med brosch. Nej, de gav inte fästmön några träslöjdsarbeten.

Pengar i skorna, det hade min mor. Goda vänner hade lagt dit dem på kvällen efter hon var vigd. Några såg efter i skorna och ville ta dem om morronen, men hon behöll dem själv. Det var sju daler. Vet ej att brudgummen fick pengar i skorna.

Regnade det bröllopsdagen skulle de få rikedom.

Darren vid Kärret var fiolspelare och Kalle på Skret, Laisens pojk, var också fiolspelare, och Anders i Hindås.

De fick presenter tre gånger, det var lysningspresent, vänskapspresent och bröllopspresent. De brukade höra på sin lysning tredje söndagen. De fick tallrikar, kaffekoppar, knivar, gafflar och annan bröte.

Förr gick fästmön och hade ett annat fruntimmer med sej, som bar påsen, och tog emot lin på ställena. Jag har aldrig sett det, men jag har hört talas om det, så det har förekommit här eller här i närheten.

Förningar kom de med. Det var brunost, pannepaka, smör, brödkakor. Sötost var och vanligt att de hade. Värinnan skar ner maten och lagade till bakfönera. Alla skulle ha ungefär en fjärdedel av det de haft med sig tillbaka hem. Hon hade allt att göra, som skulle skära ner allt sugel och bröd.

Ja, böneman hade de i forntiden. Han kom och talte vid svärföräldrarna, om det inte skulle bli bra att få en måg eller hushållerska. Det var en snäll pojk och hade det bra ställt. De kokade kaffe och drack gökar. Böneman skulle ha en skjorta eller en hatt.

Svärföräldrarna fick tag i pojken vid kyrkan och bad att han skulle följa med dem hem; så blev det bekant, att de unga skulle bli ett par. Och tösen följde honom på vägen, när han gick. Sen satte de möte, att de skulle träffas.

Johanna i Kulla sa: "Nu ä di så högfädiga, så de reser till stan och förlovar sig; dä gjorde jag å Bla i sänga."

Då de nygifta gick till kyrkan nästa söndag efter bröllopet och skulle "visa grannlåten", hade hon på sig en äkta schal, som hon hade fått av sin man. Och då var de närmaste släktingarna med. Den unga hustrun hade sin mor eller svärmor intill sej, och denna hade med sej en stor påse med långskorpor, konfekt m.m. och den skulle gå i de tre närmaste bänkarna, den de satt i, den framför och den bakom. De skickade omkring den under själva

Detta kallas kyrkekrydder. Det sa prästen inget om, för det var sed. Detta har förekommit i min tid.

Äktaschal fick hon av sin fästeman i förlovningspresent. De la schalen i snipp. Många hade sin äktschal på sej, när de gick till kyrkan, och det kan allt hända, att någon har den än. Sofia här på hemmet, som är 84 år, har sin äktschal i behåll.

En del fruntimmer hade vackra, broderade liv och vit fördel med ärma, som var nerstoppad under kjolen, man såg bara bröstet och ryggen av den.

De gamla käringarna hade luvor, så fina och utpydda med spetsar framtill.

En del hade, då de gick till skrift, ett stort vitt kläde, struket och fint, och en mössa under det.

De hade många sorters schalar, långschalar som var hemmavävda, färgade randiga och på alla vis; bar dem över axlarna.

Förkläden var för det mesta vita på bröllop. Andre dan bytte de om och kom i andra kläder. Svarta kjolar eller klänningar hade de flesta fruntimrena.

De var hemma om nätterna men kom igen vid 12-tiden följande dag.

Då hade de varit i lagårn och mjölkat.

Har inte hört, att bruden skulle ut till korna i lagårn, när hon blivit klädd. Har inte hört, att hon skulle äta något särskilt närmast efter vigseln. De åt ju middag strax efter. Hon tog då maten själv- brudkläderskan eller någon annan lade alltså inte för henne maten.

Det var vissa fruntimmer, som kunde klä bruk; det var en särskild till det. Hon hade en bra utstyrsel att sätta på bruden. Bruden hade svart klänning, en grann schal på axlarna. Inte utslaget hår utan flätor och satt upp i kringlor i nacken. En krans av myrten hade hon men ingen krona.

Dra fram ett träd, det gjorde de på somliga ställen. Fem, sex pojkar kom och bar fram det och la det på gården, Det var som ont. De andra forslade undan det och la' det avsides. - Har ej hört, att det kallades Kockabränne (ved till spis), vaggesveg (sveg=käpp) el. dyl.

Äreporten var aldrig mer än en, och den stod vid ingången, Det var ungdomen i närheten, som satte upp den av björkar eller granar, kvistade. Ovantill hade de en låda, som de hade bränt in bruden och brudgummens namn i.

Bruden gav brudgummen vit skjorta och bröstlapp/=nattkappa/. Hon skulle själv ha sytt skjortan. Vet inte, att denna skulle användas som likklädsel för mannen. Den skulle ligga till ett minne.

Rumpeskatt fick de betala, om de fick ett barn för tidigt, Det var bara några kronor.

"Mjölkeser" kom med mjölk till bröllopgården. Det var för det mesta käringar /d.v.s. gifta kvinnor/. De blev där närapå hela natten med bröllopfolket. Det var så högtidligt, när de kom första dagen på eftermiddagen i mörkningen. Den mjölken skulle vara till gröt och kaffebrädd. De som inte var bjudna till själva bröllopet, var bjudna att vara mjölkeser. De var mest i medelåldern, och de var med om dans och lek.

Nej, hästepojkarna kom inte igen, förrän de skulle köra hem.

Seden var den, att bröllopet skulle vara i tre dagar, men det kunde vara i åtta dagar. Då själva bröllopfolket var gått, så dagen efter kunde de ha en hop gubbar där, som inte varit där förut. Dagen därpå var det fruntimmer där, men några gubbar kunde och vara med då.

De kunde köpa 100 kannor brännvin; det tog de från Göteborg.

Berättat av August Anderson, född år 1867 i Björketorp – ålderdomshemmet

Fadern tog med sej sin dotter till kyrkan. Jag vet inte, om det var före eller efter tjänsten som han sa: "Min dotter vill mannas", och flickan sa: "Fars ord sanna" Kom då en pojk, som var omtyckt av fadern, blev han mottagen, men tyckte han inte om pojken, sa han: "Du sticker inte dit" /A.A. har aldrig hört, att flickan bar en tom knivslida, som friaren skulle sticka sin kniv i./

Böneman, det var bara bland bönderna, de hade böneman, inte bland fattigt folk.

Apare (ropade ut brudpar och gäster) kom in första dagens kväll, sådana som de inte blev av med. Så var det när Andreas i Hobby hade bröllop. Gröta-Anners från Härry Sötorp kom dit och gjorde något taffel. Ander i Hindås tog honom i kragen och kastade ut honom. En annan var "Saras liten" eller Sandsbacke lille suparedräng, han kom in, men han var så rolig, allt skoj hade han att roga dem med. Han var inte nykter, då han kom, men han fick bli där.

"Nu har den och den trillat nerför predikstolen" sa de, när de hade varit i kyrkan och hört, att det lyst för någon. Nej, de gav dem aldrig några kryckor.

Flyttöl – det var dagen före bröllopet. Då kom en del släktingar till dens (av kontrahenterna) hem, som skulle flytta, och då läste de på det som skulle flyttas från det gamla hemmet till det nya: Samma folket var med på bröllopet dagen efter.

De hade ingen kyrkekrona här förr.

Tösen blev så noga eftersedd av sin far förr, att hon inte befattade sig med karlar, förrän han gav henne lov till det. Han såg efter, så hon inte hade någon blodfläck på särken. Och kunde hon pessa genom en syring, då hade hon inte varit med karl.

Bruden hade svart klänning med silverspänne på, och en krans av myrten på huvudet. Hon kläddes av en särskild/Minns ej vad denna kallades/ Hon var inte klädd i samma klänning under dan. Hon hade en stor, äkta schal, och den skylde hela klänningen; den hade hon fått av fästmannen.

Har aldrig hört att man dragit fram ett träd till bröllopgården.

Hade de ett par träskor stående under sängen, skulle de få en pojk. Häggberg här uppe fick bara töser, Gamle Hajen, Johannes på Haja/Heden/ sa till honom: Du ska sätta träskora under sängen, så ska du se, att det blir en pojk härnäst.

Och det blev det.

Min far köpte en tunna med 160 kannor /nej, inte liter/ brännvin i till sitt bröllop. Den hade de till drickatunna sedan.

Nattspel; ungdom låg i höet. Lördags- och söndagskvällar var de ute i rätt så stora skockar. Då låg de i lagårdarna till inemot jul. Töserna låg la inne. Laxmörten leker.

Minns inte någon böneman. Vet inget om bönemännens belöning.

De lyste merendels på ny det skulle vara mer tur då. De hade ”ramlat nedför prodikstolen och slagit fördärvat sej.” Nej de gav dem inga kryckor.

Seden att ”gå fästmö” – okänd.

Flottör- hemgiften skulle flytta till det nya hemmet. Då var det stort kalas och mycket folk i brudens hem. Det var det närmaste släkten, mest på hennes sida. Brudgummen var med och hämtade sin brud. När de flyttade var det sex ridare: förridare i teten, ett par i mitten och ett par på slutet. Brud och brudgum åkte efter klädlasset, som var först. Så en åkare. Brud och brudgum åkte i tredje skjutsen. Det kunde bli ett helt tjog, som red och åkte. Kläamänner kallades de, som hade hand om hemgiften, kistor och möbler. De var två, och de satt på första lasset. En körde och en satt i jämte. Spelmannen satt på lasset och pojkar som slog på kittlar.

De hade med sej brännvin och bröd, och de stannade för var och en, som de mötte och bjöd på detta. De hade tre eller fyra flaskor med sej. Var det samlade några utefter vägen, t.ex, på ett bygge, så stannade de där och fägnade dem. Inga hinder var utlagda över vägen.

Äreportar hade de på detället, där flyttölet var och där bröllopet var. Presenter. Bruden fick långt före bröllopet, ett helt eller ett halvt år, en blommig schal, ring och psalmbok. Nej, den granna schalen fick hon la första lysningsdagen. De begåvades på så vis. Hon gav honom en skjorta, ett västtyg, finare än vanligt, en nattkappa och halsknappar av silver, stora som kobjällror. Värden kallades så, Värddinnan tog emot förningarna: pannkaka och sötest, som äts vid middagen.

Det första gästerna kom på morron, fick de en bit bröd och en bit pannekaka, som låg på brödet, Traktörn gav dem var sin sup.

Spelmännen kom dit dagen innan bröllopet skull bli. Flyktes var spelman. Det var Kalle och hans son Lars Petter. Kalle spelade fiol och Lars Petter dragspel. Bägge spelade också klarinett. Men det var bara på mornarna!

Hästepojkarna, de skulle ta emot hästarna och ta hem dem änna med detsamma. Bröllop varade ofta från onsdag t.o.m. måndag. Då var själva vigseln på torsdag Det var att äta, dricka, spela och dansa alla dagarna.

Traktörn hade hand om cognac och brännvin, källarsven passade på med drickat

I äreporten kunde de hänga gamla säckar och sång gyckel

Mat vid bröllopsmiddagen: 1/ smör, bröd, och ost, 2/ kött, korv, fläsk, bröd och potatis. 3/ Ärtor i stora fat. De skiftade inte tallrikar. Det kunde vara ett dussin personer kring varje träfat? 4/ sötost.

Salt fick de andre dan till frukost.

Fruksoppa hade de inte i min barndom men det blev lite senare. Krämm började de med, då jag var tjugo år.

Pengar samlade de till kokerskan och diskerskan tredje dagen. De lades på ett bord.

De sköt inte mycket, bara någon enda.

Ingen sängledning. Har inte hört, att brudparet släppte en katt före sig in i det nya hemmet.

Loppesupen skulle gå över lag, då de lagt sej om kvällen. En del var inte nöjda med den. Brudkläderskan klädde bruden. Bruden hade svart klänning, grann blommig schal, med stora, stora silverspännen i halsgropen. På huvudet hade hon en svart silkeduk. Brudkronan tror jag en del lånade, men det fanns ingen i var kyrka.

Vet inte att bruden haft pengar i skorna.

Ja, de har haft den seden, att de skulle ha brudgränar, men de fick aldrig stå.

Det kom pojkar och tog dem, när natten kom, så var de borta.

De samlade pengar till brudparet ander (andra dan) den. På en tallrik. Nej, inte på en kaka, det har jag aldrig hört, De satte sej till att dricka grogg eller toddy, och då satt brudparet i närheten. Var och en som gav, fick en sup av värden. Det sades ifrån av den, som satt mittöver- en bror eller svåger eller så – vad var och en hade gett. Männen gav pengar, fruntimren kunde ge någon husgerådssak.

Dansepengar tog de upp samma dagen de var gifta. Det kunde bli upp till 50 kronor. Då la de ock pengar på ett bord till spelemännen.

Apare kom det inte många, bara några pojkar, som var kära i brännvin; det var bara att gå in genom dörren och ta sej.

Syskonbädd- de tog in halm och la över hela golvet. Medan de sov, kunde pojkar komma och sy ihop dem.

Pojkarna gick till skogen och fällde en fura eller gran, kvistade den i skogen och bar fram stocken. Den skulle de skänka brudgummen. Den fick ligga på gården. Nej, de kallade den inte kackabränne. Den skulle vara till att hugga med.

Alla la till lite pengar till kyrkan och de fattiga. Då brukade brudgummen ge 5 kronor, och de andra gav 2 eller 1 krona.

Pallen – den hade de inte precis i bondgårdarna; det var i kyrkan. Då stod deras föräldrar och höll upp den, inte tärnor och marskalkar då.

Brudlackare var bruden far. Hans fader lackade (ledde) fram brudgummen.

Bjudning till bröllopet - då gick brudens far och brudgummen en åtta dar före bröllopet, de höll på tre, fyra dagar. De satt timmalångt på varje ställe. Den gamle förde ordet.

Förning: ett par kakor bröd och en pannekaka av risgryn, mjöl, ägg, socker och mjölk.

Danser vid bröllopet: Vals, polketta, mazurka, sex- och åttamannaenglska.

Polketten är senare än de andra danserna. Även gammalt folk dansade.

Berättat av Karl Gustavsson, född 1862 i Björketorp

Jag såg en brudkaka efter min farmor. Hon var född 1803 och dog 1877, så kakan var från 1820-talet. Kakan var mer än femti år gammal, det som var kvar av den. Den låg i en duk på kistbotten, i hennes klädkista,

Det var en rågkaka.

Frieri och bröllop 2

Karl Persson berättar först, vad han minns härom:

Bönaman hade de i forntiden (d.v.s. före 1870 eller så vid pass). Han kom och talte vid svärföräldrarna, om det inte skulle bli bra att få en måg eller hushållerska. Det var en snäll pojk eller tös, som hade det bra ställt, sa han. De kokade kaffe och drack gökar. Bönemannen skulle ha en skjorta eller en hatt, om han lyckades. Sen fick svärföräldrarna tag i pojken vid kyrkan och bad att han skulle följa med dem hem. Så blev det bekant att de unga skulle bli ett par. Och tösen följde honom på vägen, när han gick därifrån. Sen satte de möte att de skulle träffas.

Han gav henne en psalmbok, när de förlovade sig, och en ring. Och många gav sin fästmö en stor, äkta schal, dubbel, med många färger i. Den var dyr, kostade 10-15 kronor. Den använde de vid högtidliga tillfällen, pingst och midsommar. Alla fruntimmer hade en schal, en större eller mindre, när de gick till kyrkan förr, en axlaschal med brosch.

De fick presenter tre gånger, det var lysningspresent, vänskapspresent och bröllopspresent. De fick tallrikar, kaffekoppar, knivar, gafflar och annan bråte.

Bruden gav brudgummen en vit skjorta och bröstlapp (en s.k. nattkappa). Hon skulle själv ha sytt skjortan. Den skulle ligga sedan till ett minne. (Vet inte, om den skulle användas som likklädsel).

Förr gick fästmän och hade ett annat fruntimmer med sej, som bar påsen, och tog emot lin på ställena. Jag har aldrig sett det, men jag har hört talas om det, så det har förekommit här eller här i närheten.

Äreport – det var aldrig mer än en och den stod vid husets ingång. Det var ungdomen i närheten, som satte upp den av björkar eller granar, kvistade. Ovan till hade de en låda, som de hade bränt in brudparets namn i.

Seden var den, att bröllopet skulle vara i tre dagar, men det kunde vara ända till åtta dagar. Då själva bröllopsfolket var gånget, så dagen efter kunde de ha en hopper gubbar där, som inte varit där förut. Dagen därpå var där fruntimmer, men några gubbar kunde ock vara med då.

De kunde köpa hem 100 kannor brännvin; det tog de från Göteborg.

Förningar kom de med. Det var brunost, pannkaka, smör och brödkakor. Sötost var ock vanligt att de hade. Värinnan skar ner all maten och lagade till bakfönera. Alla skulle ha ungefär en fjärdedel av det de haft med sej tillbaka hem. Hon hade allt att göra, som skulle skära ner allt sugel och bröd.

”Mjölkeser” kom med mjölk till bröllopgården. Det var för det mesta käringar (gifta kvinnor), som kom. De blev där närapå hela natten med bröllopsfolket. Det var så högtidligt, när de kom första dagen på eftermiddagen i mörkningen. Den mjölken skulle vara till gröt och

kaffebräddade. De som inte var bjudna till själva bröllopet, var bjudna att vara mjölkeser. De var mest medelålders och de var med om dans och lek.

Regnade det bröllopsdagen, skulle det bli rikedom (för brudparet).

Det var vissa fruntimmer, som kunde klä brud. Det var en särskild till det. Hon hade en bra utstyrsel att sätta på bruden, Bruden hade svart klänning, en grann schal över axlarna. Inte utslaget hår utan flätat och satt upp i kringlor i nacken. En krans av myrten hade hon men ingen krona.

En del fruntimmer hade vackra, broderade liv och vit fördel med ärmor, som var nerstoppad under kjolen; man såg bara bröstet och ryggen av den. Och de gamla käringarna hade luvor, så fina och utprydda med spetsar framtill. En del hade, då de gick till skrift, ett stort vitt kläde, struket och fint, och en mössa under det. De hade många sorters schalar, långschalar som var hemmavävd, färgade randiga och på alla vis, och de bar dem över axlarna.

Darren vid Kärret var fiolspelare och Kalle på Skeet, Lajsens pojk, var också fiolspelare, och Anders i Hindås.

Pengar i skorna, det hade min mor, då hon stod brud. Goda vänner hade lagt dit dem på kvällen efter det hon var vigd (!). Några såg efter i skorna och ville ta dem om morron, men hon behöll dem själv. Det var sju daler. Nej, jag vet inte att brudgummen fick pengar i sina skor.

En träsko skulle brudparet ha under sängen, så blev barnet en pojk.

Bröllopsgästerna var hemma hos sitt om nätterna men kom igen vid 12-tiden.

Dra fram ett träd, det gjorde de på somliga ställen, Tex, sex pojkar kom och bar fram det och la det på gården. Det var som ont. De andra forslade undan det och la det avsides. (Har ej hört, att detta kallades kockabränne, vaggessveg eller dylikt).

Då de nygifta gick till kyrkan nästa söndag efter bröllopet och skulle "visa grannlåten", hade hon på sej en äkta schal, som hon fått av sin man, och då var de närmaste släktingarna med. Den unga hustrun hade sin mor eller svärmor intill sej och denna hade med sej en stor påse med långskorpor, konfekt m.m. och den skulle gå i de tre närmaste bänkarna, den de satt i, den framför och den bakom. De skickade omkring den under själva predikan, så de, som satt i de bänkarna, fick. Detta kallades kyrkekrydder. Det sa prästen ingenting om, för det var sed. Detta har förekommit i min tid. Rumpeskatt fick de betala, om de fick ett barn för tidigt. Det var bara ett par kronor (5111, s. 1-7).

August Andersson, född 1867 ger följande kompletterande uppgifter:

Fadern tog med sej sin dotter till kyrkan. Jag vet inte, om det var före eller efter gudstjänsten, som han sa: "Min dotter vill mannas", och flickan sa: "Fars ord sannas". Kom då en pojk, som var omtyckt av fadern, blev han mottagen, men tyckte han inte om pojken, sa han: "Du sticker inte dit"! (A. A:n har dock aldrig hört, att flickan bar en tom knivslida, som friaren ville sticka sin kniv i).

Böneman – det var bara bland bönder, de hade böneman, inte bland fattigt folk.

"Nu har den och den trillat nerför predikstolen", sa de, när de hade varit i kyrkan och hört att det lyst för någon. Nej, de gav dem aldrig några kryckor.

Flyttöl, det var dagen före bröllopet. Då kom en del släktingar till dens (av kontrahenterna) hem, som skulle flytta, och då läste de på det, som skulle flyttas från det gamla hemmet till det nya.

Samma folket var med på bröllopet dagen efter. Brudgummen var med och hämtade sin brud. När de flyttade, var det sex ridare: två förridare i teten, ett par i mitten och ett par på slutet. Brud och brudgum åkte efter kläalasset i tredje skjutsen. Det kunde bli ett helt tjog, som red och åkte. Kläamänner kallades de, som hade hand om hemgiften, kistor och möbler. De var två och de satt på första lasset. Spelmannen satt också på lasset och pojkar, som slog på kittlar. De hade med sej brännvin och bröd och de stannade för var och en, som de mötte, och bjöd på detta. De hade tre eller fyra flaskor med sej. Var det samlade några utefter vägen, t.ex. på ett bygge, så stannade de där och fägnade dem.

Min far köpte en tunna med 160 kannor – nej, inte liter! – brännvin i till sitt bröllop. Den hade vi till drickatunna sedan.

Bjudning till bröllopet – då gick brudens far och brudgummen en åtta dar före bröllopet; de höll på tre, fyra dagar. De satt timmalångt på varje ställe. Den gamle förde ordet.

Brudkläderska klädde bruden. Bruden hade svart klänning, grann blommig schal med stora, vita silverspännen i halsgropen. På huvudet hade hon en svart silkeduk. Brudkronan tror jag en del lånade, men det fanns ingen i vår kyrka. Brudlackare var brudens far. Hans fader lackade fram brudgummen. Pall hade de inte i bondgårdar – men det var i kyrkan. Då stod deras föräldrar (?) och höll upp den, inte tärnor och marskalkar då.

Äreportar hade de på det stället, där flyttölet var och där bröllopet var. I äreportarna kunde de hänga gamla säckar och sånt gyckel. Ja, de har ock haft den seden, att de skulle ha brudgranar, men de fick aldrig stå. Det kom pojkar och tog dem. När natten kom, så var de borte. Värden kallades så, Värddinnan tog emot förmingarna, pannkaka och sötost, som åts vid middagen.

Det första gästerna kom på morron, fick de en bit bröd och en bit pannekaka, som låg på brödet. Traktörn gav dem var sin sup. Hästepojkarna skulle ta emot hästarna och ta hem dem änna med detsamma. Bröllopet varade ofta från onsdagen t.o.m. måndagen. Då var själva vigseln på torsdagen. Det var att äta, dricka, spela och dansa alla dagarna. Traktörn hade hand om cognac och brännvin, källeresven passade på med drickat.

Spelmännen kom dit dagen innan bröllopet skulle bli. Flyktes var spelemän. Det var Kalle och hans son Lars Petter. Kalle spelade fiol och Lars Petter dragspel. Bägge spelade också klarinett, men det var bara på morgnarna. Danser vid bröllop, det var vals, polketta, mazurka, sex- och åttamannaengelske. Även gammalt folk dansade.

Mat vid bröllopsmiddagen: 1 Smör, bröd och ost. 2. Kött, korv, fläsk och bröd – inte potatis. 3. Ärtor i stora fat. De skiftade inte tallrikar. Det kunde vara ett dussin personer kring varje träfat. 4. Sötost. Fruktsoppa hade de inte i min barndom, men det blev senare. Krämm började de med, då jag var tjugo år.

Salt fisk fick de andre dan till frukost.

Pengar samlade de till kokerskan och diskerskan tredje dagen; de lades på ett bord. Apare kom det inte många bara några pojkar som var kära i brännvin. Det var bara att gå in genom dörren och ta sej. Så var det när Andreas i Hobby (Huvdaby) hade bröllop..Gröta-Annars från Härry – Sötorp (Härryda Sötorpa) kom dit och gjorde något taffel. Anders i

Hindås tog honom i kragen och kastade ut honom. En annan var ”Saras liten” eller ”Sandsbacke lelle suparedräng”, han kom in, men han var så rolig, allt skoj hade han att roga dem med.

Syskonbädd – de tog in halm och la över hela golvet. Medan de sov, kunde pojkar komma och sy ihop dem.

Loppesupen skulle gå över lag, då de lagt sej om kvällen. En del var inte nöjda med en. Hade de ett par träskor stående under sängen, skulle de få en pojk.

Häggberg här uppe fick bara töser. Gamle Hajen, Johannes på Haja (Heden), sa till honom: ”Du ska sätta träskorna under sänga, så ska du få se, att det blir en pojk härnäst”. Och det blev det.

Pojkarna gick till skogen och fällde en fura eller gran, kvistade upp den i skogen och bar fram stocken. Den skulle de skänka till brudgummen. Den fick ligga på gården. Den skulle vara till att bygga med.

Alla la lite pengar till kyrkan och de fattige. Då brukade brudgummen ge fem kronor, de andre gav två kronor eller en.

Ur Tilda Johanssons i Skogsdal – hon var född i Buarås 1872 – skildring av år 1959 anföres slutligen:

Han (fästmannen) ”plocka för henne grannlåten”, när det blivit bestämt dem emellan. Strax innan de gifte sej skulle de ut och köpa en äkta schal.

Hemgift, den var en stor fin klädkista, en byrå, en kopparkruka, en kopparkittel och en mässingskruka.

Gamla bröllop som varade i tre dagar – det var vanligtvis fredag-söndag – var jag med på i min ungdom. Där var dans i oändlighet. Det var oftast tre spelmän, två på fiol och en på klarinett, Klas Karlsson på Buera och en annan, som gjorde hjuldon och kallades Hjulmakarn och bodde vid Gräsyrd, spelade fiol.

Mat vid bröllopsmiddagen: De började med ett stort smörgåsbord. Sen var det buljong före fisken. Fisken, det var kokt långa med hackade ägg i såsen. Sen kom steken och till slut efterrätt; sötost eller pannekaka med ett glas vin till. Matsupar fick de till de andra rätterna.-

Och så las det pengar på en tallrik andre dan, när de drack toddy, det kallades brudskålen. Bättre, äldre karlar gav högst 25 kronor – förr var det så smått om pengar. Fruntimmer la inte mer än 3 kronor. Till slutet, sista bröllopsdagen, samla de pengar till kokerskan och tvätterskan. De la dem på en tallrik. Anna vid Skogsgårde var en gammal fin kokerska. Anna Svärd kallade de henne, för en svåger till henne hett Svärd! ”Svärda va där å kokte”, sa de.

De gick och hälsade på i andra stugor; det var ungdomen, inte hela bröllopslaget.

Många objudna kom fram till bröllopsgården första kvällen, De kallades apare. De hade bössor med sig och sköt äreskott. När vi gifte oss, gick min bror Albert ikring bland aparna med en flaska och en mugg och bjöd dem han kände på brännvin.

Karl Gustavsson, född 1862, berättar slutligen: Jag såg en brudkaka efter min farmor. Hon var född 1803 och dog 1877, så kakan var från 1820-talet. Kakan var mer än femti år gammal. Det var en rågkaka och den låg i en duk på botten i hennes klädkista.

Död och begravning

Berättat av Karl Persson, född 1864 i Björketorp. Ålderdomshemmet.

Dör det två personer här på hemmet, så dör det en tredje här i härheten, så att det blir tre lik i slängen, det har jag lagt märke till flere gånger.

Det var flera, som la till den döde en sedelbok med ett par mynt i /inte sedlar/ och var det en slagskämpe, skulle han ha den kniv med sig som han brukat använda. En del hade gömt tänder, som de förlorat, och dem ville de ha med sig i kistan. / inte någon sprit eller tobak, inte snus/ Var det något de hade velat ha med sig, så gick de igen och russla i bråten, om de inte hade fått det.

En del åt ett bra mål strax innan de dog ”Han åt sin vägamat”, sa de

De öppnade både dörrar och spjäll så snart någon dött, det var för att själen skulle komma ut.

Dör ett kreatur i lagårn, så dör en människa i den gården, har de sagt. Han skulle ha det med sej sa de, om ett kreatur dog strax före eller snart efter ett dödsfall.

Svårt för att dö. De fick ge en supare en sup det sista för att han skulle slippa ifrån. Har aldrig hört, att den som sytt på sig, fick svårt på att dö. Att man bröt av nålar över en sådan el.dyl.

Kistor var det snickare här, som gjorde. Man fick gå till en sådan och anmäla så kom han och tog mått på liket med en tumstock eller aln. Bräder fick den skaffa, som hade liket, och köra till snickarn. Kistan målade han svart och strödde krossat stenkol på.

Vet ej att den döde ville ha sina bin med sig, att man placerade jordtorvor på bikupor o.s.v.

På kolerakyrkogården var det ett hål i en grav, och det kunde de inte fylla igen. De trodde, att den döde inte hade ro.

De sa ”Han är väl bortkommen, för klockorna låter så väl” Till själaringsning fick de skaffa sex eller åtta karlar. För de fick vara flera skift, när de skulle ringa med den stora klockan; de måste vara två att ringa med den, men en kunde ringa med den lilla. De ringde längre för en gammal än för en ung, 20 min, för en gammal.

Linfrö, risgryn och aska ha de kastat efter liket, för att den döde inte skulle komma igen.

Fruentimmer, som hade sorg, hade svart klänning, vit huvudduk, vit duk om halsen och vitt förkläde. Nej, inget munkläde.

Förr brukade inte de sörjande kasta var sin skovel mull på kistan, som de gör nu. Den seden har kommit från Göteborg på senare.

Känner ej till begravning i mark eller mosse. Vet inte att någon var utan skugga.

Det var på ett ställe, som de skulle köra av med en, som de trodde var död.

Så satte de sej på en gästgivaregård och söp sej fulla. Då började den döde sparka i kistan och fick upp locket. Så sprang de sin väg, och han, som de trodde varit död, körde hem med vagnen. Han hade varit skendöd.

Om ett lik tittar, så tittar det efter någon i sällskapet, som snart skall dö.
När de bar av med liket, slängde de risgryn efter det.

Berättat av August Andersson, född 1867 i Björketorp – ålderdomshemmet

Folk har kunnat falla i vatten och vara nere på botten rätt så länge, utan att de dör. Det var en skomakare här i socknen, när jag var barn. Han var hos min far. Och där satt han och talte om, att han fallit i en sjö och varit nere under vattenytan ett helt dygn. Han talade om, att han hörde hur folk skramlade med länkar och han hörde bjällror. Det hördes tydligare än om han varit på land. Vet inte, hur han blev bärgad.

Lotta /f. i Landvetter 1857: Ja, de kan rulla liv i dem om anden inte flytt.

A.A. känner ej till, att den drucknade hade en luftblåsa för munnen. Det var på en begravning, som det kom en tår i vänstra ögat på liket. Då sa Karl i Kåhult: ”Här blir snart lik i den närmaste släkta”.

Tänder gömde de gamle och fick dem med sig i kistan, de kunde kommit tillbaka annars och velat ha dem.

Begravningsfolket fyllde på graven, och en annan fick göra den riktigt i ordning. De planterade stora, svarta pärlkransar på gravarna förr; det fick mina föräldrar för tretti år sen.

Vet inte att man lagt några föremål till den döde i kistan. Vet inte att man kastat något efter kistan.

De sa, att dör två personer, så dör snart den tredje.

De kunde inte köra liken förr för de var dåliga vägar. Båralaget – det var släkt och opartiska i närheten. Det var inte gärna några, som nekade. Det kunde bli sex, sju lag med fyra bärare i varje. Inget lag behövde bära mer än två gånger. De bar på stänger, som de hade lagat till själva. Det fanns likbår i kistan, men den var tyngre än liket.

Likkistemakaren, det var en vanlig snickare, Karl Olausson på Fåfången gjorde många kistor. Han fick komma till stället och göra kistan av granbräder och svärta dem med kimrök. Det fanns bårklä, som de hängde över, det lånades i kyrkan. Många hade omålade kistor.

Ingen särskild som tvättade och klädde lik.

Berättat av Karl Gustavsson, född 1862 i Björketorp, Rävlanda

I abborrtjärn eller Björnhultesjön /det är samma sjö/ hade en skomakare, som hette Karl Gustavsson gått ner sej och legat ett halvt år. På vintern, när isen bar, var de och fick håll i isen och tog upp honom. Han levde, för han hade en luftblåsa för munnen. Han levde i flera år efter och gick i gårdarna och gjorde skor.

Död och begravning 2

Om tydor av varsel om dödsfall gjorde Helmer Olsson år 1933 uppteckningar efter ”blandade sagesmän”. Han uppsnappade därvid följande:

Om folk skockar sig på kyrkvägen, blir det snart lik. Om katten låg längs efter golvtäljan, skulle man få spörja lik. Om någon bakade och råkade sticka hål i kakan med ett finger, fick han spörja lik.

Om en sjuk låg och tittade upp över sig, så dog han snart. Såg man den svarta sidan på ärlan först om våren, så fick man sorg.

Man skulle inte sy på någon, då fick han svårt för att dö.

Karl Gustavsson, född 1862, berättade 1946: Våle eller vård. När jag bodde i Sjötorp, hade jag en tös, som var ute en kväll. Så var det ett fruntimmer, som hade bott i Fåfången men flyttat till Borås. Jag hörde på natten, att det kom någon in genom dörren och genom skonken och gick trappan upp. Jag trodde det var min dotter, men hon kom inte förrän på morron. En dag senare fick jag veta, att Cecilia i Fåfången hade dött. Det var hennes vålne, jag hade hört.

Gustavsson fortsätter: Om de tittat under en likkiska, blev de sådana, att de såg i syne. Jag var i sällskap med en, som bodde inte långt härifrån. Han var i syne. Han ville aldrig gå mitt i vägen.

Han hade varit åt Gräsryd och bad att jag skulle följa honom (5109. S.5).

Om ena, som var med barn, tvättade sej och torkade sej på en duk, som de hade använt, då de tvättat ett lik, så blev barnet i syne, sa August Andersson, född 1867. Därför brukade de kasta bort tvål och handduk, som de använt till sådant.

Vid Brännesten var tre eller fyra ute och gick en kväll. Den som var i syne, gick av vägen, men de andre fortsatte och de blev alldeles nertrampade. Men det var ingen fara med dem; de hade inget ont av det (5109, s. 6).

Karl Persson bidrog 1946 med följande uppgifter:

Dör det två personer här på hemmet, så dör det en tredje här i närheten, så att det blir tre lik i slängen, det har jag lagt märke till flere gånger.

Dör ett kreatur i lagårn, så dör en människa i den gården, har de sagt. Han skulle ha det med sej, sa de, om ett kreatur dog strax före eller snart efter ett dödsfall.

Svårt för att dö – de fick ge en supare en sup det sista för att han skulle slippa ifrån. Nej, jag har aldrig hört att den, som sytt på sej, fick svårt för att dö. En del åt ett bra mål strax innan de dog. ”Han åt sin vägamat”, sa de.

De öppnade både dörrar och spjäll, så snart någon dött. Det var för att själen skulle komma ut.

Om ett lik tittar, så tittar det efter någon i sällskapet, som snart skall dö.

Det var flera som la till den döde en sedelbok med ett par mynt i. Och var det en slagskämpe, skulle han ha en kniv med sej. En del hade gömt tänder, och dem ville de ha med sej i kistan. Var det något de hade velat ha med sej, så gick de igen och russla i bråten, om de inte hade fått det.

Till själaringningen fick de skaffa sex eller åtta karlar, för de fick vara flera skift, när de skulle ringa med den stora klockan, De måste vara två att ringa med den, men en kunde ringa

med den lilla. De ringde längre för en gammal än för en ung, 20 minuter för en gammal. ”Här är väl bortkommen (har blivit salig)”, sa de, ”för klockera låter så väl”.

Kistor var det snickare här, som gjorde. Man fick gå till en sådan och anmäla't, så kom han och tog mått på liket med en tumstock eller aln. Bräder fick den skaffa, som hade liket, och köra till snickarn. Kistan målade han svart och strödde krossat stenkol på den.

Linfrö, risgryn och aska har de kastat efter liket för att den döde inte skulle komma igen.

Det var på ett ställe som de skulle köra av med en, som de trodde var död. Så satte de sej på en gästgivaregård och söp sej fulla. Då började den döde sparka i kistan och fick upp locket. Då sprang de sin väg, och han, som de trodde var död, körde hem med vagnen. Han hade varit skendöd.

Fruktimmer som hade sorg hade svart klänning, vit huvudduk, vit duk om halsen och vitt förkläde. Nej, inget munkläde.

Förr brukade inte de sörjande kasta var sin skovel mull på kistan, som de gör nu. Den seden har kommit från Göteborg på senare. På kolerakyrkogården var det ett håll i en grav, och det kunde de inte fylla igen. De trodde att den döde inte hade ro.

August Andersson, född 1867, gör ett par tillägg till Karl Perssons berättelse:

Det var på en begravning, som det kom en tår i vänstra ögat på liket. Då sa Karl i Kåhult: ”Här blir snart lik i den närmsta släkta”.

Tänder gömde de gamle och fick dem med sej i kistan. De kunde komma tillbaka annars och vilja ha dem.

De kunde inte köra liken förr, för det var dåliga vägar. Båralaget, det var släkt och opartiska (=ej släkt) i närheten. Det var inte gärna någon, som nekade. Det kunde bli sex, sju lag med fyra bärare i varje. Inget lag behövde bära mer än två gånger. De bar på stänger, som de hade lagat till själva. Det fanns likbår i kyrkan, men den var tyngre än liket.

Likkistemakaren – Karl Olausson på Fåfången gjorde många kistor. Han fick komma till stället och göra kistan av granbräder och svärta den med kimrök. Det fanns bårklä, som de hängde över kistan; det lånades i kyrkan. Många hade omålade kistor.

Begravningsfolket fyllde på graven och en annan fick göra den riktigt i ordning. De planterade stora, svarta pärlekransar på gravarna förr; Det fick mina föräldrar för tretti år sen (upptecknat 1946).

Folk har kunnat falla i vattnet och vara nere på botten rätt så länge utan att de dött. Det var en skomakare här i socknen, när jag var barn. Han var hos min far och där satt han och talte om, att han fallit i en sjö och varit under vattenytan ett helt dygn. Han hörde hur folk skramlade med länkar och han hörde bjällror. Det hördes tydligare än om han varit på land. Nej, jag vet inte hur han blev bärgad.

Karl Gustavsson, född 1862, säger: I Abborrtjärn eller Björnhultesjön (det är samma sjö) hade en skomakare, som hette Karl Gustavsson, gått ner sej och legat ett halvt år. Det var på sommaren. På vintern, när isen bar, var de och fick håll i isen och tog upp honom. Han levde, för han hade en luftblåsa för munnen. Han levde i flera år efter och gick i gårdarna och gjorde skor.

Helmer Olsson antecknade 1933: Det var en härifrån, som drucknade nere vid Lerum. Han stod i Sävåån i tjugofyra timmar och hörde hur folket körde över bron, men till slut blev han upptagen och kom till liv igen (3185, s. 13).

Födelse, dop och barnauppfostran

Om detta ämne berättade år 1946 Karl Persson från Mossen, född 1864:

En havande kvinna skulle inte krypa genom ett gap i en gårdsgård och inte trampa på slanorna heller. Hon skulle ta ner dem alla och sedan kliva över dem, så fick hon inte svårt för att föda barnet.

Havande kvinnor fick inte sitta på stubb, då blev barna fulla med fläckar i bakändan. Det slog in. Wille Ryberg hade en tös. Hu (modern) Alida hade suttit så. De sökte doktor för tös.

Skräddarns Hindrik slog ihjäl en mus och kastade den på sin hustru – tösen, som hon sedan fick, hade en likadan mus på axeln.

Fick modern se en våldeld, så mycket hon då tog sej i ansiktet, så stort märke fick barnet i ansiktet. Det var Fågels Maria, gift med Fåfänges Petter, som var torpare i Egypten under Smedstorp. På ett kvarnlass skulle säckarna ligga med munnen till vänster, blommet skulle vetta åt vänster och rota på säcken till höger. Går han och körer, så går han alltid på vänster blomma”sida och har blommet åt sej, Låg blommet bak och de mötte ett havande fruntimmer, skulle hennes barn komma bakframpå.

”Ho ska resa till Tyskland”, sa man om en kvinna, som skulle föda barn.

Andreas i Buarås var far till 21 barn med två hustrur.

Här var ena i Buarås. Hon gick aldrig över Buaråse bro ena (d.v.s. utan att vara gravid). Och i Rya var det ena, det var Tilda, barnemorska, hon gick aldrig över Smälteryds bro ena.

Badvattnet slogs i sopevråna.

Barnsängsmat – de proppa i henne så mycket. Ena dog i Fläskjum av att hon åt sådant, pannkakor med en hoper stekt fläsk på. Hon åt och blev törstig, sen gick hon upp och drack ett helt stop surt spisöl. Det blev hon genomsjuk av och dog.

Min mor gick upp och kokte gröt på kvällen, sedan hon fött ett barn på förmiddan.

När man kom in på ett ställe, där de hade ett nyfött barn, skulle man först gå fram och ta i ommen (ugnen), för att det inte skulle olas (gå fel) på något vis.

Jag minns att man kunde ge ett nyfött barn pengar och säga: ”så slipper jag gå hit och vagga”. – ”Akta dej, så du inte blir av med hatten (mössan)”, sa de, när man skulle gå till ett ställe, där de hade ett nyfött barn. Nej, jag vet inte, att man skulle lösa den med pengar.

Barnet skall först ta på hunden, så får det gott läkekött. Katten har dåligt läkekött. En psalmbok la de i lindan, då de skulle bära ett barn till kristendomen. Rens Anders stoppade en kniv i lindan, när hans pojk skulle döpas, för att han skulle bli en riktig slagskämpe, men han blev en snäller pojk.

De kallade upp förfäderna, somliga med samma namn, andra med namn, som började med samma bokstav.

Bäragumman skulle inte vara med barn (havande). Det var bäragumma och fyra par faddrar vid dopet. Alla fruntimrena skulle vara ogifta, men det behövde inte karlarna vara. Ofta var två gifta och två ogifta. De stannade i stugan, där barnet var, och hade skoj den natten. Några ören la faddrarna förr som gåva till barnet.

Skulle en pojke och en tös döpas samtidigt, döptes pojken först, för karlar går alltid före i allt. När bärägumman kom hem med barnet, lämnade hon det till fadern och sa barnets namn och att hon hoppades, att det skulle bli stort och snällt.

Kvinnan kallades råkäring, innan hon kyrktagits. Man skulle inte ta en sån i hand, och hon skulle hålla sig hemma. Om hon besökte en familj innan hon var kyrktagen skulle det komma en mängd råttor till det hemmet.

”Åt upp alltihop, för det sista är minnesbiten och äter du inte upp den, lär du dej aldrig att läsa”!

Snorongar, sa man: ”Hyfsa dej om näsa, ella kommer kråkera å höfsar dej”! Ville inte ett barn bli kammatt, sa de: ”Skata kommer å hogger dej i håret”, eller ”då kommer sjöbusen å drar dej åt sjön”.

”Brunnsgubben kommer och tar dej”. – ”På loftet bor en gubbe, som slänger dej nerför trappera”! Ibland kunde någon av de äldre kläa ut sej, så barnet fick se den gubben.

Småbarnen tappade sina tänder. Dem stack de ner emellan telera och sa: ”Har ska du få e bentand av mej, så får jag e gulltand av dej”!

När de gömde tänder, som barnen fällt, talte de vid en råtta och sa: ”Ge mej eller här ska du få min bentand, så vill jag ha en gulltand av dej”!

Kom någon unge och frågade, vad det skulle bli, när man snickrade eller så, fick han till svar: ”Dä ska bli ett före, slå dej i röva, så du inte körer”.

Barnen fick stå och äta på de flesta ställen, krypa in emellan dem, som satt. Alla hade var sin sked. De yngsta blev matade, för de rack inte upp i fatet.

”Du ska få känna på riset”! De hade alltid ett ris i spjället, mellan spisen och muren. Alla hade björkeris att tukta barnen med. Det var en del som slog dem, om det var aldrig så lite. Men ju styggare de var mot barna, desto ogudaktigare blev de (IFGH 5110, s. 36-42).

Karl Gustavsson, som var född 1862, berättade 1946 följande, som anföres som komplettering av Karl Perssons meddelanden.

En havande kvinna skulle inte dricka ur träskopa men ur ett glas eller en kaffekopp (man ville inte, att barnet skulle få stor mun!)

Barnen var hittade eller jultomten hade varit där med dem. De var hittade i ett tjärn.

De la ett kol i badvattnet. Var det ett stort kol (rättare ett glöd, en brand), de kastade i vattnet, sa de: ”Den ungen kommer till att skrika mycket”.

En gammal bordkniv la de i vaggan vid fötterna till skydd. När de skulle ut med barnet till dopet, satte de ett silverspänne vid halsen på det. Inga dopklänningar fanns då.

Fadder ville ingen neka att bli. Barnets fader var ute och bad tisdag och onsdag (då dopet skedde i kyrkan följande söndag). Man skulle inte hålla sej för god, men oäkta barn ville de inte gärna bli fadder till. Det var fyra faddrar av vart kön förr och så hon, som bar barnet. De offrade inte till kyrkan då, men de gav barnet ett par kronor var, då de kom tillbaka med det. Barnets far la ett par kronor till kyrkan och ett par till de fattiga.

Ohelig var barnaföderskan, det var inte bra för henne att gå ut, innan hon var kyrkotagen.

Tappade tänder skulle barnen gräva ner under golvtelet för att de inte skulle få tandvärk.

De ville inte kalla upp döda syskon. Jag hade två systrar, som dog då de var små. De hette Albertina och Maria. Jag fick en syster till sedan. Hon fick heta Charlotta (5130, s. 30-32).

Mor Josefina, född 1873 och boende på Hemmet 1960, berättade: de ville inte gärna kalla upp barn, som dött. Det gjorde inte vi heller. Vi hade en pojk, som hette Hjalmar. Han blev sjuk, då han var åtta år, var sjuk i 26 timmar och dog. Vi kallade näste pojk för Klas Josef efter hans far, som hette Klas Leander (6056, s. 25).

Vaggvisor och barnvisor

Karl Persson deklamerar:

Vy, vy barna,
katta hänger i grana,
mor mal gryna,
pappa slaktar svina,
syster går på blomsteräng,
plockar blommor till sin vän.

Efter Matilda Johansson i Mörtsjöos fick Helmer Olsson den litet annorlunda:

Vy vy barna,
katten hänger i garna,
syster min går i äng,
plockar blommor åt sin vän,
för han ska sova längen.

Eljest är det typiskt för de bohusländska fiskelägena, där fiskegarn hänger till tork, att sätta in ordet garna i stället för fastlandsbornas grana.

Johan Börjesson meddelade 1959 följande version av visan:

Vy vy barna,
katta hänger i grana,
mor mal gryna,
pappa skållar svina,
pappa far till Nye bro,
köper lellen nya skor,
för lellen ska sova länge.

Samma man fortsätter: jag var äldst av sju syskon och fick ofta vara bampiga. Jag sjöng:

Vyssan lullan, lullan lej,
kommer sotarn, tar han dej,
stoppar han dej i säcken,
släpper han dej i bäcken,

Skata satt på kyrketak,
snacka mä sina döttrar.
Var ska vi i vinter bo,
vi fryser om våra fötter.
Vi ska fara te Dannemark,
köpa skor för en halver mark,
vackra sko mä spänne,
för lellen ska sova länge.

Ria, ria Ranken.
Vart ska vi ria?
Te Stockholm å fria
te e lita piga.
Va ska pigan heta?
Anna Margreta
den tjocka å den feta.
Men när vi kom fram, så var där ingen hemma
mer än två små hundar,
låg under bänken,
skramla mä länken.
Vov, vov, sa den store,
viv, viv, sa den lelle.

Ro, ro till fiskeskär,
många fiskar får vi där,
en till far och en till mor,
en till syster och en till bror
och en till den lille i vaggan.

August Andersson f. 1862 hade följande lydelse:

Ria, ria Ranka,
hästen heter Blanka,
vart ska vi ria?
te Stockholm å fria, te el lita pia.
Va ska ho heta?
Anna Margreta.

Å där va ingen hemma
mer än ett par hunna
sto unner bänken
å slamra mä länken
å sa voff, voff (5130, s. 28).

För Helmer Olsson sjöng 1933 Matilda på Mörtsjöos, född 1872:

Den lelle gossen på kvärnabacken
mä blå rock å kanon(!) i hatten
ville fria te mej.
Jag gifter inte mej innan rågen blir mogen,
så långer som skogen
så gifter jag mej.

Matilda hade sin egen något avvikande ingress till en tidigare anförd visa:

Rida, rida ranka,
hästen heter Blanka,
Hästen heter inte så,
han heter Apelgrå,
där satt en liten gosse på
och skulle ria
te Stockholm i fria.

Vidare kunde Matilda följande ramsor på fingrarna och tårna:
Tummetott, slickepott, långeman, Hans i Skall och lelle Petter i Värmeland.
Stora tåa, tåtela, ebbefota, trellerota å lelle gysogyss.

Apelnäs

Ett mantal Apelnäs återfinnes i 1547 års jordebok.

Vid st. 1681 trädde inför Rätten herr överselöjtnanten välb. Vilhelm Pendrich till Apelnäs och anhölt om skaft och tingsskötning (lämnade över en bit jord och lade det i köparens sköte) på skatterättigheten av Hålte ¼ hemman, som genom brist av skattens fulla betalning är bleven skattevrak och herr överselöjtnanten såsom frälseman tillfallen, vilket och Rätten icke förvägra kunde, alldenstund berörda skatterättighet är både lagligen uppbuden och bördemannen under tiden icke inkommit med fullkomlig inlösen, utan vördig och vällärde herr Mathias Oberberg (kyrkoherde i Skepplanda 1673-1682) på sin hustrus och dess syskons vägnar är lagligen dömd ifrån och deras lösningsrätt desest (förfallen) förklarad, fördenskull

tillägnas ¼ hmt Hålte herr Pendrich till en fullkomlig fast och oklanderlig egendom att bruka och behålla.

I Elgenstiernas "Svenska adelns ättartavlor" läses om Johan von Hoffdahl till Apelnäs och Kvarsebo (K. i Mossebo socken), häradshövding i Bollebygds m.fl. hänader, död på Apelnäs 1714 och begravnen i Pendrickska graven i Björketorps kyrka. Han var gift med överstelötnanten Vilhelm Pendricks dotter Ebba.

Wilhelm Pendrich och majoren Johan Jernsköld på Smedstorp var nära grannar och bittra ovänner, varom 1682 års dombok lämnar följande vittnesbörd: Sedan blevo herr övl. Wilhelm Pendrich och majoren Johan Jernskiöld påberopade att komma varannan till svars över de utsagor herr maj. skall utfört, att välb. herr övl. sagt till herr generalmajoren och landhövdingen välb. herr Hindrich von Wickens höga persons och ämbetes förklaring, att herr övl. kunde genom skänker (mutor!) förplikta herr landshövud, till det han vill åstunda och att han med en riksdaler eller två kunde böja honom att göra vad helst han ville, rätt eller icke. Överstelöjtn. Pendrich hade därför stämt major Jernsköld genom en rådmän i Wänersborg och begärt att få i protokollet införd en förklaring, enligt vilken major J och hans fader översten Wilhelm Jernskiöld äro hans häftiga avundsmän. Och inför domstolen i Bollebygd betygade nu Pendrich inför Gud och sitt eget samvete samt ropade himmel och jord till vittne, att han aldrig fällt sådana ord om landhövdingen, mycket mindre haft orsak att uttala dem. Rätten kunde inte i majorens frånvaro företaga denna sak, men beslöt att överstel:s protest skulle under häradshövdingens namn och signete bliva skrifteligen extraderat (utdrag av protokollet meddelat).

Vid ht 1682 anklagade Pendrich Gräsryd åboer Anders, Sven, Nils, Ambjörn samt änkorna Kristin Assarsdotter och Kristin Arfvedsdotter för tolv ekar, som huggits på gårdens enskilda ägor uti gårdet den tiden, han hade hemmanet under donation, inläggandes synemännens och nämndemännens Bengt i Backa och Anders i Kärret attest, varav prövas böndernas stora självsvåld och förmåtenhet att hava nedhuggit färsk och dugliga ekar.

Häradshövdingen ansåg nödigt undersöka en del omständigheter med hänsyn till att de hemman, som numer äro kronan hemfallne icke måtte råka i ödesmål. Rätten biföll detta och beordrade länsmannen samt nämndemännen Bengt på Högen och Börje på Holmen att nästkommande måndag begiva sig till platsen och rannsaka om alla omständigheter, som till sakens upplysning infalla och sig yppa kunna.

Detta mål ger exempel på, att den år 1680 begynte Carl XI:s reduktion – återförande till kronan av jord, som råkat i enskildas, företrädesvis adelns, händer – gjorde sig märkbar även i Björketorp.

Gårdsfogden på Apelnäs Anders Hanberg hade till tinget i oktober 1736 kronolänsmannen Lars Svensson för att han icke fått en piga Bengta Jonsdotter benämnd i tjänst på Apelnäs gård. Vid uppropet inställde sig löjtnanten Johan Benedict Alsing (född i Bohuslän 1691, premiärlöjtnant vid Enkedrottningens livregemente till häst, senare kallat Bohusläns regemente, 1719, vid Västgöta kavalleriregemente 1747, avskedad 1748, död 1763) som förande dispositionen på Apelnäs sätesgård, givande till känna att saken angående denna pigas trädande uti tjänst på gården är nu således dem emellan avgjord, att hon begiver sig dit.

Vid samma ting berättades, att behörig besiktning hållits den 12 oktober på säteriet Apelnäs byggnad och att därvid funnits, att till reparation därav behövs 65 och ½ tolf timmer, 158 tolftr bräder och 25 ekar.

Till sommaringet 1743 lät kronobefallningsmannen Peter Hagelberg ingiva en skrift, varutinnan han andrager, hurusom denna tingsrätt lär nogsamt vara bekant den stora olycka, honom övergått fjärdedag påsk nästlidet år medelst en oförmodeligt åtkommen häftig våldeld uti köket på säteriet Apelnäs, som han under arrende bebor och innehaver, varigenom all dess ringa egendom, både husgerådssaker i silver, tenn, koppar m.m. samt gång- säng- och linkläder, blivit i aska lagde, vilka änteligen till någon del hade kunnat bärgas, men under det att han och dess hustru med en deras pigas tillhjälp, varit i begrepp att utbära en kista, varuti lågo ansenliga cronomedel i contanter, både silver och kopparmynt, samt ett skåp, varuti bland andre publice skrifter över var en hop banco transporsidor av berörde medel, den han ärat att följande dagen avsända till ränteriet, bestigande sig tillhoppa över 5000 daler silvermynt, har elden tagit så överhanden att ingen sedan kunde komma in i husen till att få ut det ringaste, undantagandes att berörda piga lopp som hastigaste in uti den ena kammaren och fick utbära några få sängkläder som lågo i den ena där stående sängen, vilket allt störste delen av socknemännen, som samma dag var vid Björketorps kyrka så mycket mera kunna intyga, som de blivit elden varse, kommit i största hast dit att vara behjälpliga till dess utsläckande, men beklageligen för sent, till följe varav och som all dess egendom som förbemäلت är medelst eldens kronomedlens bärgande haver gått i hoppet, han måst till att det nödigaste återförskaffa sätta sig i någon vidlöftighet, anhållandes i så måtto om tingsrättens bevis över denna oförmodeligen utkomne våldeld och därav timade olycka, och alldenstund överjägmästaren välborne herr Carl Lambert Jernschöld, Bengt Andersson, Måns Larsson, Hans Persson och Anders Ingelsson i Buerås tillika med kaptenen välborne herr Isac Gabriel Silfverhielm (född 1691, premiärkapten vid artilleriet i Jönköping, död 1744) såsom uti samma socken med kronobefallningsmannen och varest våldelden timat, boende, igenom deras ingivne skriftelige betygande i dag daterat samt intygat i sanning vara, denna tingsrätts ledamöter med den övriga tingssökande allmogen jämväl att detta har sig bekant, alltså varder sådant bemälte kronobefallningsman härmedelst till vederbörligt vittnesbörd utur domboken lämnat.

Sekreteraren ädel och högaktad herr Oluf Wahlberg instämde till tingen i maj 1753 å sin svåggers värborne herr Friedric Otto Billbergs vägnar översten välborne herr Isaac Browall angående ersättning för de av säteriet Apelnäs med därunder lydande hemman av välbemälte överste uppburna räntor ifrån år 1722 till 1725 till en summa av 1023 daler silvermynt samt ifrån år 1735 till 1745 till en summa av 6103 daler smt jämte uppburna städsor av hemmansåboerna till en summa av 277 daler 16 öre utan ock för interesstet av samma uppburna räntor och städsor sig inalles med det föregående bestigande till en summa 11768 daler 4 öre smt.-

(Isak Browald, f. i Göteborg 1688. Överste i armén 1747. Död på Lärjeholm 1754).

Till vintertinget 1755 stämde herrar Olof Wahlberg och F.O. Bilberg åter samtliga översten Brovalls respektive sterbhusinteressenter, angående rätttegångens fullföljande uti det till Bollebygd's härads tingsrätt förr instämde tvistemål rörande de av Apelnäs säteri och underliggande hemman uppburna räntor och revenner (förmåner) samt deras återbärande. (Dessa arvingar var sonen Isak Adolf, löjtnant vid Kronobergs regemente 1766, avskedad

1768, död på Röhl i Bredareds sn. 1792, samt dottern Maria Elisabet, maka till överstlöjtnanten M.H Kjerrulff von Wolfffen, död på Röhl såsom änka 1798).

Vid vt. 1821 företeddes rätten följande avhandling: Sedan vi vid försäljning av avledne brukspatronen Jacob Dahls konkursmassas fastigheter på öppen auktion den 5 i denna månad blivit ägare av säteriet Apelnäs 1 mtl. med tillhörande tullkvarn och innevarande års gröda på Apelnäs tillika med 160 stackar hö, som ligga i en lada ned vid åen på Smedstorps mark, vilken lada jämväl får begagnas ock till Apelnäs instundande vår förflyttas, så upplåta och försälja vi härmed berörda Apelnäs säteri 1 mantal jämte ovan uppräknade tillhörigheter till åboen Lars Ericsson i Gräsryd och mjölnaren Per Bengtsson vid Apelnäs emot en överenskommen köpesumma stor 7000 rd. rgs, vilka egendomar köparna äga den 1 nästkommande october tillträda i det stånd de befinnas och med all den rätt vi densamma enligt auktionsprotokollet innehava.-

För egna delar och å herr borgmästaren Lundquists vägnar efter skrifeligt uppdrag. Georg Brink, Carl Bolin.

Ur domboken för st. 1823 hämtas en skrivelse: Som innestående resterande köpeskilling för säteriet Apelnäs 1 mantal med tilliggande tullkvarn och torp betalar undertecknade den 1 juli nästa år till herr hovrättsassessorn Bolin, herr borgmästaren Lindqvist och herr brukspatronen Georg Brink en summa stor 6000 rd rgs med därå löpande 6 % ränta från den 1 nästkommande oktober och för vilket kapital med upplöpande ränta långivarna äga att utan vårt vidare hörande söka och erhålla laga inteckning vårt ägnade säteri Apelnäs. Fläsjum den 26 sept. 1820. Lars Eriksson i Gräsryd. Per Bengtsson vid Apelnäs kvarn. Vår rätt transporterats på herr borgmästaren Lindqvist. Georg Brink, Carl Bolin.

Lars Eriksson begärde vid ht. 1823 få anlägga en tullsåg på Apelnäs. Med anledning härav förrättades den 21 maj 1824 syn på Apelnäs av domhavanden biträdd av nämndemännen Bryngel Larsson på Stommen, Johannes Bengtsson i Berg, Nils Andersson i Sjögared m.fl. – Åboerna i Buarås protesterade i en skrivelse, vari de säga sig bestrida denna ansökning av följande med sanningen överensstämmande skäl: 1. Äga vi en från urminnes tider odal skattlagd tullsåg och mjölkvarn till vårt ägande ett helt mantal frälse Buarås i samma ström, som bemälte Lars Eriksson begärt få anlägga sin nya såg, vid vilken förra som skogarna inom Björketorps socken för det mesta äro uthuggne och medtagne, vi intet har att försälja eller till bräder och plankor skära blocklar hälften av året.

2. skall våra nämnde vattenverk, då en ny damm inom 50 alnar nedanför omnämnde såg och kvarn, som för en nyare såganläggning är oundviklig, hela året över, då tillräckeligt vatten är att tillgå, komma att stå onyttigt för bakvatten genom en dylik för Lars Erikssons nya såg nödvändig uppdämning.

3. Finnes inom Björketorps socken, som blott innehåller 35 hela hemman, 8 skattlagde tull-, 6 avsalu och 4 husbehovs sågar, således ej fullt 1 7/8 hemman om varje såg.

4 F.ö. bestrida vi även vinnande av husbehovssågs anläggning så snart frågan uppstår att anlägga den på samma plats som den i alla evärdeliga tider bliver, ej allena vår utan även kr. sk. hmet Halls skattlagde tullsåg till förfång, skada och för närvarande oberäknelige förluster.

5. Som vi från urminnes tider utan allt deltagande av Apelnäs eller något annat hemman själva hållit dammen över hela åen, bestrida vi också Apelnäs ägare all rättighet till någon ny

damms murande eller byggande samt del i strömmen vidare än själva dammluckorna, som i senare tider blivit utsträckte till tvenne, ehuru laglig rättighet ej finnes mer än till en och på höjden 1 ½ alns bredd till dess husbehovs mjölkvarn, vid vilken olaglig bergssprängning skolat skett, som i alla tider är hemmanet Buarås till stor skada, vadan vi begära att ägaren till Apelnäs måtte bliva ålagd ställa detta i sitt förra skick med första ske kan.- Buarås den 11 maj 1824. Anders Thoresson. Måns Andersson, Johannes Persson, Jöns Andersson, Anders Andersson, Ingrid Assarsdotter.

Andreas Bengtsson i Hall androg, att såg å anvista stället aldrig genom bakflod kan verka till något mehn för Buarås vattenverk, ävensom inga ägor av en dylik inrättning skadas vidare än att folk, som besöka såget, möjligen kunna vika utav den gamla vanliga och av urminnes tider tillåtna vägen till Apelnäs mjölkvarn samt dymedelst köra på sidorna i hemmanet Halls ängsmark. Tilläggande vittnet att en och annan esomoftast få vänta utöver vanlig tid på sina till skärning vid Halls såg inlämnade bräder och de i trakten befintelige husbehovs sågar äro vid flere tillfällen i behov att besöka tullsågar.

Måns Wilhelmsson i Röberg vittnar lika med And. B:n. I övrigt känner Mån W:n att både Buarås och Halls sågar ganska ofta upptager till skärning av sågägarnas egne virke, därefter de låta bortflotta och sälja bräderna.

Ander Pärsson i Gingsered: Att vattnet vid Buarås såg ligger minst en aln högre än vattnet där sökanden vill gagna sin inrättning, så att någon bakflod omöjligen kan av denna inrättning uppstå, men att Buarås såg, vid inträffande större floder stått för bakvatten i anseende till vattnets häftiga fall uti en djup håla, varutan detsamma ej så skyndsamt utfaller, helst bergsknaltar där möta.

Nils börjesson på Mölnskullen: Att Buarås såg vid vattuflöde ofta stått för bakvatten och att Buarås och Halls sågar flere gånger ej kunnat gå i brist av blockar men att sågsökande däremot stundom ofta måst länge vänta på sina bräder därstädes efter tillfällen då mycket virke dit ankommit.

Följande intyg hade insänts: Om Lars Eriksson på Apelnäs anhåller om såg på Apelnäs, har jag ingenting däremot utan tror att det är för orten nödigt och ingen till skada. Hällingsjö den 3 maj 1824. J. Björnvall, ägare av såg vid Hällingsjö och Dahlagården.

Även de fyra bönderna i Björketrops Svensgården tillstyrkte sågens uppbyggande.

Vid ht. 1826 företeddes en handling, som intogs i domboken å sid. 555. Däri läses: För att undanrödja tvistigheter i en kommande framtid våra barn emellan, hava vi varit omtänkte lämna och medan Herren förunnar oss hälsan uppräta följande delning på vår egendom våra barn emellan:

De fyra äldsta barnen skola hava den fasta egendomen, de tre av dem få var sin tredjedel i Apelnäs och den fjärde en ¼ i Gräsryd emot det ett vardera betalar till sina yngre syskon 833 rd. 16 sk. rgs och den som först emottager hans del skall först betala alltefter som de yngre barnen tillväxa, då den förste i ordningen har fyllt 15 år skall han hava sin lösen eller och räntan lösen därifrån med 5 % för hundralet och må ingen av dem som fått fastighet äga rättighet densamma försäljare utan han först tillfrågar sina syskon, om de vilja giva samma löften som de fått, men därutöver får de inte försäljas.

Som nu ej finnas mer än tvenne manbyggnader på Apelnäs, så skall de två som komma att bo i de nu varande byggnader, deltaga med kostnaden i en manbyggnad därstädes efter sina lotter i hemmanet, som lämnar skog därtill.

De barnen som förbliva på hemmanen skola giva till de yngre barnen vid deras utflyttning eller gifte till gåvor 30 rd vardera och antingen ett litet bröllop eller 50 rd rgs till varje.-

De som bor på Apelnäs skola hjälpa till att inrätta en ny brädgård på den tredjedelen, där nu ingen befinnes i proportion till de övriga tredjedelarnas.

Till vår försörjning förbehålla vi oss det s.k. Kvarntorpet samt såg och kvarn i vår livstid, dock lämna vi våra barn, som bebo hemmanet Apelnäs, rättighet att till eget behov mala och såga utan någon ersättning.

Skulle vi ej på annat sätt komma överens utan att vi skola flytta på Kvarntorpet, då skall det vara deras skyldighet, som bo på Apelnäs att göra allt vår- och höstarbetet samt hålla alla gärdesgårdarna i gott stånd på torpet samt förskaffa oss ved jämte bete till kreaturen, som födas på torpet, ibland sina egna kreatur där som är närmast beläget.

Frälseräntan av halva hemmanet Berg skall ensamt tillfalla de yngre barnen.

I all den övrig delen som ej ovan är föreskriven skola alla barnen ärva lik del, broder som syster och syster som broder, av vad namn de vara må.

Apelnäs den 12 oct. 1826. Lars Ericsson, Annika Carlsdotter.

I domboken för st. 1834 finner man å sid 443 följande uppgift: Bengt Persson i Apelnäs, som oaktat han avhört domhavandens erinran om ofoget att i tingssalen gå med hatten på huvudet, icke desto mindre trotsat sådant samt genast därpå tagit sin huvudbonad på sig, pliktfälldes till 3 rd. 16 sk. konungens ensak.

Alltså drog Karl XIV Johan fördel av Bengts i Apelnäs ohövlighet!

År 1837 tilltalade länsmannen, Lars Ericsson samt Lars och Carl Larsson på Apelnäs för att de i deras gemensamma tullmjölkvarn ej hava justerade vikter och tullkoppar. Det upplystes att Carl och Lars äro söner av Lars Ericsson, varefter Carl Larsson invände, att han och brodern ej äga någon del i ifrågakomne kvarn, vilken ensam äges av Lars Ericsson, samt sökte styrka detta förhållande genom en av Lars Ericsson och hans hustru den 12 oktober 1826 upprättad testamenterisk avhandling.

Den 20 nov 1844 hade Karl Larsson, Lars Larsson och Lars Ericsson i Apelnäs till tinget stämt Börje Andreasson i Hall att ansvara efter lag för att han förliden höst stängt igen allmänna farvägen till Apelnäs urgamla tullmjölkvarn, varjämte de påyrkat att svaranden måtte förpliktas att utlägga vägen i dess gamla skick.-

Målet företogs åter i mars 1845. Syn hade förrättats på två vägar till Apelnäs kvarn. Det heter i berättelsen häröver. Den gamla vägen och den nya äro så nära tillsammans med varandra att längsta avståndet dem emellan utgör sju famnar tvärsöver och i båda ändarna spetsige. Den gamla vägen är i längd 39 famnar, den nya 47 samt åtföljer Halls gamla kvarnväg 19 famnar och således utgör den nya vägen blott 28 famnar (ca 50 meter) eller 8 famnar längre än den gamla, men i anseende till hemmanet Hall är det mera förmånligt att den nya vägen till Apelnäs kvarn bibehålles såsom kvarnsåg, vilken ligger på fastare mark än den gamla och är någorlunda jämn och utan backe samt kan med liten möda förbättras.-

Soldaten Johan Hurtig vid Rävlanda dömdes den 14 jan 1853 för att han den 12 jan. 1851 i Johannes Jonassons hus i Apelnäs inslagit två fönster att enligt 3 kap. 6 § mgb och Kungl. förordningen av den 10 juni 1741 böta för insläendet 6 rd. 32 sk. och för att det skett på en sabbatsdag 3 rd. 16, summa alltså 10 rd. i treskiftes till kronan, häradet och kåranden, gottgöra värdet av de inslagna fönstren med 1 rd samt betala rättegångskostnaderna under flera ting med 20 rd.

Stora Björboås

Björboås förekommer i jordeböcker från 1540 och 1547.

Torkel Persson i Stora Björboås ingav i juni 1737 till tinget en av hustru Anna Klemensdotter upprättad förteckning efter sin man Lars Klemensson i Björboås, som nu i vårtiden och vid Vårfredag är bleven död och lämnat hustrun efter sig, trenne söner Klement, Anders och Erik samt en flicka Karin samt änkans styvdotter, som är gift i Rävlanda med Lars Andersson varandes denna förteckning underskreven av Anna Klemensdotter, bestigande sig egendomen till 238 daler samt är skiftet förrättat av uppbördsskrivaren Måns Jönsson, som detsamma underskrivit tillika med Torkel Persson i Björboås som morbror till de omyndiga barnen och är förmyndare, och Lars Andersson i Rävlanda, som har halvsystem Kierstin och likaledes är förmyndare.

Lars Andersson i Stora Björboås instämde 1758 klockaren Anders Bengtsson i Rogården att återtaga köpeskillingen för 1/3 uti en fjärding av kronoskattehemmanet Lilla Björboås, som Lars Anderssons svärfader Torkil Persson försålt, oaktat det var hans avledna hustrus Ingrid Clementsdotters ärvdejord.

Vid upprop voro parterna närvarande, då kåranden förbehöllt att på sina omyndiga barnbarns vägnar börda den treding, som hans svärfader Torkil Persson i Stora Björboås försålt, såsom sin modernejord, den han aldrig ägt makt att avhända.

Svaranden anmälte att hans fader Bengt Larsson i livstiden köpt denna **treding** av sin svåger Torkil Persson, varpå visas ett köpebrev av den 16 april 1728, som är utgivet av Torkil Persson. Och som det är skett med berätt mod och stått oklandrat i 30 år, hoppas han att ingen börd kan äga rum, helst kåranden ej kan bli på fullsutten.

Härpå framgav kåranden bördessumman 40 daler smt, som han begärte måtte i rätten nedsättas och köparen den där mottaga.

Efter avlidne mannen Torkel Persson i Stora Björboås upprättades den 25 maj 1761 bouppteckning, som i avskrift till rätten ingavs, vilken utvisar att ägendomen stigit till 136 daler och gälden 42 daler.

I domboken för den 17 september 1807 finns ett köpebrev, som lyder:

Undertecknade upplåter och försäljer ¼ dels mantal uti hela kronoskattehemmanet Björboås Stora till vår son Måns Persson och dess hustru Anna Månsdotter för en överenskommen köpesumma 100 rd uti banco, som skall betalas till vår son Gunne Persson 66 rd. 32 sk. samt till vår måg Nils Månsson 33 rd. 16 sk. banco, och därjämte förbehåller jag mig försörjning med kläder och föda så länge jag i huset lever. Även drängen Sven Eriksson skall hava sin försörjning i huset och sonen Gunne skall äga sin föda och kläder i huset så

Kommenterad [HN2]:

Treding är ett mycket gammalt (använt före och under medeltiden) ord för en territoriell indelningsenhet som var en tredjedel av ett större, avgränsat område, till exempel ett [härads \(Trögd\)](#), ett [landskap \(Dalarna\)](#) eller en [ö \(Gotland\)](#).^[1] Gotland är sedan forntiden indelat i tredingarna [Nordertredingen](#), [Medeltredingen](#) och [Sudertredingen](#).

länge han där vistas, och således avlämna vi hela $\frac{1}{4}$ dels hemmanet Björboås Stora till min son Måns Persson och dess hustru med hus och jord, åker, äng och skog, kvarn och allt vad som lagligen tillvinnas kan att äga och njuta. Björboås den 14 sept. 1807. Elin Pehrson i Björnhult, Gunne Pehrsson, Ingrid Mårtensdotter, Nils Månsson i Björnhult.

Den 2 mars 1812 upprättades bouppteckning efter avlidne mannen Lars Jönsson i Björboås Storegården, som efterlämnat änkan Kerstin Andersdotter och tre omyndiga barn Anna 8 år, Carin 4 och Christina $\frac{1}{2}$ år gammal. Till Barnans rättsbevakande inställde sig Wilhelm Larsson och Måns Pärsson i Björboås Storegården samt Bengt Andreasson i Björboås Lillegården. Bland tillgångarna märktes ett brunt sto 16 rd., en blekig ox 16, en dito 14, en rödspättig ox 12 rd, en svartgerig dito 12, en svarfläckig ko 4 rd. Summa tillgångar stannade vid 154 rd. Skulderna steg till 190 rd. 14 sk.. Grannarna Lars Pärsson, Andreas Larsson och Gunne Andersson anmälde fordringar i boet. Och Anders Jonsson i Stockabäck hade till godo hela 120 rd. 16 sk.

Ur 1821 års dombok anföres: jag Chierstin Andersdotter försäljer härmed min $\frac{1}{4}$ i hela kr. sk. hmt Björboås Storegården till min kära dotter och tilltänkta kära fästeman Andreas Andersson för 166 rd. 32 sk bco. Jag skall hava min försäljning på hemmanet av det undantag, som jag förut nyttjat med det villkor, att köparen till alla delar brukar vad dragare vidkommer.

Min yngsta dotter Christina Larsdotter åtager jag mig att försvarligen undervisa i sine Christendoms stycken samt kläda och föda tills hon fyllt 15 år utan någon annan ersättning än räntan för hennes andel i köpesumman.

Vid st. 1860 söktes med köpebrev uppbud och lagfart å $\frac{1}{8}$ kr sk Björboås Storegården, som Erik Månsson (han var född 1800 och h.h. Annika hade dött i april 1858) sålt till sin dotter Anna Kristina och hennes tilltänkte man Nils Larsson i Räflanda för 500 rd. rgsmt.

Fader Erik betingade sig följande präktiga underhåll: En tunna råg, en ta korn, en ta blandsäd, 5 tunnor potater, $\frac{1}{4}$ ta malt, $\frac{1}{8}$ ta salt, $\frac{1}{2}$ ta ärter, $\frac{1}{4}$ ta vald sill, 3 lispund torrt kött, 2 do fläsk, 2 do smör. 3 do ost, en våla torra långor, ett skålpund humle, 6 do tobak, en kanna söt mjölk om dagen den tid av året hemmansägarna själve hava mjölk. Alla desa varor skola vara av god beskaffenhet, levereras i 4 terminer, fria husrum och framkörd nödig vedbrand samt förse mig med sköterska, ifall jag icke skulle kunna sköta mig själv.

Lilla Björboås

Vid ht. 1761 framträdde för rätten Anders Bengtsson i Rogården och androg, att sedan han genom arv efter sin avlidna moder Karin Klementsdotter blivit ägare av en tredjedel uti fjärdings kr.sk.hmt Lilla Björboås och dess avledne fader tillhandlat sig $\frac{1}{3}$ i berörda hemman av sin svåger Torkel Persson i Stora Björboås för 40 daler smt enligt salubrev under den 16 april 1728, vilket köp säljarens måg Lars Andersson sökt klandra å sina omyndiga barns vägnar och i vörd återlösa den försålde tredjedel, varom Anders Bengtsson och Lars Andersson överenskommit och han avstått sin bördetalan emot 25 daler smt, vilken förening i anseende till de omyndigas fränders bifall Tingsrätten den 16 oct. 1759 bifallit, så att Anders Bengtsson därmed blivt ägare av $\frac{2}{3}$ i $\frac{1}{4}$ kronoskattehmt Lilla Björboås, har han å denna fastighet erhållit behörig lagfart.